Přítomnost

ROČNÍK I. V PRAZE 10. dubna 1924. ČÍSLO 13.

Politika

Zlatý Kolovrat:

Dva, kteří zradili svou minulost.

(Rozpravy se studentem.)

Velice mne zaujal pan Mil. Matoušek.

S velikým zájmem jsem si totiž pročetl jeho některé názory. On do »Studentské revue« číslo 3. napsal pojubilejní řádky K Macharově šedesátce. Praví tam velmi lamentoso, že Macharova šedesátka byla u nás uvítána nad očekávání vřele. Všechny vlastenecké listy rozepěly chvály na Machara, méně vlastenecké jim ochotně přizvukovaly, na předních scénách divadelních oslavné večery (Sova se s ním lacině svezl), ve školách naučné výklady dětem o básníku, vojákům denní rozkazy... A to vše básníku, který se stal generálem, když dobásnil. — —

Než nejsou jen ti, praví pan Matoušek, kteří kadidlo pálili šedesátníkovi. Jsou i jiní, kteří jím opovrhují čili, jak se pan Matoušek zdvořile vyjadřuje, »kteří s jinými city vzpomínají na Machara šedesátníka.« A to jsou studenti. Ti, kteří kdysi milovali Machara-básníka, dnes kadidla páliti, ani chvalořeči pěti nemohou. Machar byl miláčkem naší mladé generace právě tak, jako jím byl i generacím předcházejícím. Jeho knihy veršů a feuilletonů dostaly se nám do rukou v době puberty, v tom rozpuku smyslů, sil a schopností: my rázem jsme si zamilovali jeho životnost, prudkost, statečnost, jeho bijící věty a verše, jeho nenávist k českému maloměšťáctví, hlupství a tmářství. Jeho knihy byly nám výhledem do nových obzorů. Razil jimi u nás cestu novým myšlenkám;, dusil, podlomoval, rozleptával všechno, co dala nám šosácká výchova našich rodičů a zpitomující působení katolických katechetů, připravoval nás pro život a volal naše mládí na cesty své, na cesty odboje. Bylo to v době, kdy dožíval své poslední chvíle předválečný »Čas«. Sháněli jsme ta čísla s Macharovými feuilletony... Byl naším miláčkem. Vždyť dal nám orientaci k sociálnímu hnutí a k dělnictvu, učil nás nově pohlížeti na ženu a na manželství. Zkrátka připravoval půdu pro budoucí setbu, jež přišla...

A najednou bác! Pan Mil. Matoušek nebál se říci hlasitě Macharovi do očí, co si jinak někteří studenti mezi sebou jen snad šeptají. Povídá: Za války básník umlkl. Rozumím: první známka nestatečnosti! Trochu ho skřípli v kriminále, a již bylo po hrdinovi! Po několika letech válečného mlčení ozval se Machar sice, ale tam, kde bychom ho byli nečekali. V »Národních Listech«! V listě, na nějž 25 let útočil a kde byl tak nenáviděn. A hned nám tam i vysvětlil, »že, co bylo, není, že s minulostí nechce mít nic společného, že nechce o ní nic vědět, že by byl nejraději, kdyby těch několik slov, která jí právě věnuje, bylo balvanem, který by zavalil jeho minulost navždycky.«

Žalostný zjev následoval později. Pan Mil. Matoušek naň bez obalu ukazuje prstem: »J. S. Machar zapadl do zcela jiných vod a stal se generálním inspektorem vojska. Ten, který kdysi považoval za svůj osud plout proti proudu, dal se na zjevnou cestu po proudu. Ten, který kdysi o sobě řekl v prosté básničce

Jsem člověk bouří, nepohody,
mám přeháňky rád, boje, vír,

zahodil nehonosné péro básníka, kritika a žurnalisty a vzal na sebe parádní uniformu vysokého vojenského hodnostáře, ozdobenou nesčetnými vyznamenáními. Ten, který bil do bahnitých poměrů českého předválečného života, rval se s nepoctivostí, omezeností, klikařením, štrébrovstvím: dal se do oddaných služeb poválečné československé odrůdě toho všeho... My ztratili svou lásku...«

Bylo nutno hodit celou minulost — končí pan Mil. Matoušek doslovně — přes palubu, aby dnes ta vybraná a vlastenecká společnost mohla blahopřát starému Macharovi a oslavovat ho. Snad všechny ty boje a zápasy, které tvoří onu básnickou minulost Macharovu, byly jen projevem neklidu — — byly náhodou; snad stáří po výbojných letech silně zabušilo a starý jestřáb, unavený, opelichaný, změnil se v domácího kura, hospodáři opatrovaného a hýčkaného. Neboť jak by bylo možno, aby J. S. Machar mohl škrtnout všechno to, co bylo, a aby byl vzat vlasteneckou společností na milost! —

* *
*

Zpropadený chlapík tenhle Matoušek! řekl jsem si. Vidět, že není hloupý. Také psát umí, vyslovuje se jasně a přesně, má to hlavu i patu.

Zamířil jsem do redakce »Studentské revue« a vyhledal jsem ho v redakčním kruhu v Akademickém domě. Bylo krásné dopoledne, ale o počasí jsme nemluvili. Po stručném představení vybídl jsem ho na procházku, abychom byli o samotě.

— Četl jsem Vaše pojubilejní řádky o Macharovi a chce se mi s Vámi debatovati, řekl jsem.

— Prosím, svolil pan Matoušek.

— Chce se mi s Vámi debatovati, řku, neboť Vaše pojubilejní řádky učinily na mne jistý dojem. Mezi píšícími studenty je vzácné najít někoho, kdo dovede psát tak čistě a hladce. Věřím Vám, že jste chodil k Macharovi do školy čili, jak Vy se vyjadřujete, byl jste jeho ctitelem...

— Prosím.

— Nuže hleďte, pokračoval jsem, nemáte žádných pochybností o tom, že Vaše úvaha je křivá, vnitřně nepravdivá a proto urážlivá? Nechť Vás nezaráží, že já — člověk Vám neznámý — mluvím tak bez okolků. (Viděl jsem totiž na tváři pánově Matouškově záblesk nevole).

Na příklad, co jste jen probůh myslil výrokem: »Přišla válka, básník umlkl?« Není ani stínu zlomyslnosti ve Vaší poctivé tváři. Proto dojista řeknete, že jste jen stylisticky zaznamenal časové faktum. Ale příteli, tak se fakta nesmějí zaznamenávat.

Vzhledem k závěru Vaší úvahy, dle níž Machar zašlápl svou hrdou minulost, čtenář maně při tom výroku Vašem si řekne: »Aha, Machar za války byl zbabělý!« A Vy přece jako čtenář Macharův musíte vědět, že Machar vždycky stál tam, kde zdála se být věc ztracená, že psal proti Vídni a Římu věci, kterých by se vrstevníci nebyli odvážili ani šeptat, když byli sami, když byli skryti v hlubokém sklepě. Snad i víte, že Machar byl pod policejním dohledem a nějakou dobu seděl v kriminále.

— Ujišťuji Vás, pane Kolovrate, ohražoval se pan Matoušek zapýřeným hlasem, ujišťuji Vás, že jsem byl dalek zlomyslnosti: napsal jsem to... jen tak... jako chronologicky...

— Dobrá. Tedy příště pozor! Ale já hned přejdu k druhé otázce: Nemyslíte, že jste trochu pošramotil pravdu tam, kde jste napsal, že Machar zradil svou minulost? Napsal jste, že Machar v »Národních Listech« nám hned vysvětlil, »že co bylo, není, že s minulostí nechce mít nic společného, že nechce o ní nic vědět, že by byl nejraději, kdyby těch několik slov, která jí (té minulosti) právě věnuje, bylo balvanem, který by zavalil jeho minulost navždycky.«

— Ano, to jsem napsal, přisvědčil pan Matoušek.

— A netušíte, co Vám chci vytýkat?

— Netuším.

— To je arci zlá věc. Vaše revue usiluje o nápravu života. Mládež bývá vždy čestnější, než my staří. Proto ji milujeme, i když se s ní vadíme. A hle, vy mladý příteli, dopustil jste se nečistoty! Vy jste Macharův názor tehdejší doby (bylo to v říjnu 1917) velice zkřivil. Machar tenkrát vysvětloval veřejnosti, jak se stalo, proč píše do »Národních listů«; do těch listů, které 25 roků potíral, a ve společnosti osob, které 25 roků pranýřoval. A psal (mám to zde na lístku): »Vojenský soud vykurýroval mimovolně dra Kramáře, Rašína a jiné z rozpolcenosti a vrátil je úplně národu, jeho cti a jeho dějinným kořenům: načež prvním činem jejich bylo, že pohřbili slavně Národní listy i partaj mladočeskou — a tak mohu klidně za nových poměrů vstoupit do nového listu — Vídeň provedla u nás během války všecko, oč já se snažil po pětadvacet roků... Řádky tyto nejsou kamenem, hozeným po mrtvé minulosti — ne, chtějí býti více: balvanem, přivaleným na její hrob, aby byla jistota, že víckrát už nevstane... Ve Vídni 30. října 1917.«

Nevím, zdali se pamatujete, že dr. Kramář několik dní před tím na Žofíně prohlásil asi tak: Já jsem se v kriminále ‚odstranil', to jest dal jsem výhost všemu stranictví, jsem jenom členem té strany, kterou tvoří celý národ. Nevím, zdali se pamatujete, že 15. října 1917 to staré mladočeské družstvo »Národních listů« uteklo od nich (Tobolka, Maštálka, Čech), kdežto »Národní listy« obnovené (za vedení Kramářova a Rašínova) prohlásily, že nejsou orgánem žádné strany, že jsou orgánem jen čestných lidí... Začali do nich psát společně a pod zárukou nové doby Herben, Dyk, Šámal, Emil Svoboda, Hais, Jirásek, Drtina, Kvapil, Syllaba a j. dvacet nebo třicet osob, které se také z bývalého stranictví »odstranily«. Žádný však při tom nezradil svou minulost. Nejméně Machar. On přece, mluvě o minulosti, výslovně řekl, že myslí tím jen onu minulost, která byla mezi ním a »Národními listy«, mezi ním a Kramářem i Rašínem.

Vy, pane Matoušku, však citujete, že Machar řekl: »že co bylo, není, že s minulostí nechce mít nic společného, že nechce o ní nic vědět...« Až se rozejdeme, přemýšlejte o tom!

* * *

Viděl jsem, že pan Matoušek chystá se něco namítat. Řekl jsem mu: »Dovolte, já budu pokračovat. Ostatně nic nenamítejte, jen byste svou při zhoršil.« A začal jsem do třetice:

— Teď o tom generálním inspektorovi slovíčko! Máte za zlé, pane Matoušku, že Machar zahodil, zahodil (hrozné slovo!) nehonosné péro básníka atd., a vzal na sebe parádní uniformu. »Ten, který bil do bahnitých poměrů českého předválečného života, rval se s nepoctivostí, omezeností, klikařením, štrébrovstvím, dal se do oddaných služeb poválečné československé odrůdě toho všeho...« Tohle jste vyčetl v koranu českých bolševiků, že ano?

— Nejsem bolševik! s prudkým gestem vykřikl pan Matoušek.

— Tím hůře pro Vás, řekl jsem. Neboť tonete v ideologii Šmeralově a nevíte o tom ani.

Neponechávaje mu času, aby rozvinul svou obranu, rozvinoval jsem já další své námitky proti němu. Pravil jsem mu jen tak konversačním tónem:

— Budu názory Vašeho článku logicky rozvíjet do důsledků, kterých si patrně nejste vědom. A přece je to tak jednoduché a průhledné jako sklo. Masaryk dojista také byl miláčkem Vaší mladé generace jako Machar. Jeho knihy o české otázce, o Havlíčkovi, o Husovi, o sociální otázce; jeho spisky o náboženství, o studentstvu, o ženské otázce, o klerikalismu četli jste v době puberty, v tom rozpuku smyslů, sil a schopností: a nepochybuji, že jste rázem hned po první knize zahořeli úctou k filosofu stejně osvícenému a učiteli srdečnému jako k muži statečnému, na něhož se z vlasteneckých a katolických kruhů sypalo kamení, že by z něho mohl mít vysokou, převysokou mohylu. Jak on vás mladé jako nás starší učil nenávidět české maloměšťáctví, hlupství a tmářství! Jak Vám jeho knihy razily cestu k novým myšlenkám, jak dusil, podlamoval, rozleptával všechno, co vám dala šosácká výchova vašich rodičů a zpitomující působení katolických katechetů! Jak vás připravoval pro život a volal vaše mládí na cesty své, na cesty odboje. Prostě — byl vaším miláčkem... Vždyť vás orientoval v ideji českého národa a vybudovával před vašimi zraky vyšší poslání národa v evropském soužití mezi národy; vyšší zajisté nežli v obyčejné rojenici jejích programů politických stran. Sám vás vedl k dělnictvu nejen učením, nýbrž několikerým vyznáním osobním: »Já jsem socialista.« Učil vás čistotě mravní (nelhat) i tělesné — jak pohlížel na ženu a na manželství. O Římu vám řekl, že musí být souzen a odsouzen; neboť jsme dědici Husova odkazu. A kdož by všecko vypočítával. Věřím, že vy mladí zvláště, hltajíce Masaryka prudkého, životného, strhujícího, neoblomného v pokrokových názorech i vzdělavací práci, nemohli jste setrvat v žádném směru, kde nešlo o obrození českého života. A což teprva když přišla válka! Čtyřiašedesátiletý muž zahanbil mladíky, kteří se tolik nařečnili o státním a vůbec nezadatelném právu národa českého. Jako psanec obcházel podoben Komenskému Italii, Švýcary, Francii, Ameriku, Rusko, Japonsko, Ameriku, aby všude budil zájem pro svůj český národ...

Ale aj! Ten filosof-revolucionář, obrozovatel národa a konečně osvoboditel, zahodil všecku svou minulost a vzal na sebe parádní titul presidenta Československé republiky! Kdo chce vidět tu propast mezi Masarykovou minulostí a přítomností, nechť jen zpomíná! Kácel modly, a teď podpisuje dekrety nulám, kterým uděluje ministerské tituly. Dal se vyhlásit za presidenta republiky tím dr. Kramářem, jehož politiku kriticky potíral, ba až tak rozhodně, že mluvil v Hradci Králové 1911 o Mladočeších jakožto o papučářích nebo bačkorářích. Dle nedávného svědectví dra Kramáře více než rok se ani nepozdravovali na říšské radě ve Vídni. A potom se tito dva 21. prosince 1918 na nádraží objímali. Když byl jednou spor o státoprávní význam Hradu pražského, Masaryk prohodil známé slovo, že Hrad mu není víc než hromadou kamení. Že by nesl užitek, kdyby z něho byly upraveny dělnické byty. Ha, ha, a pan president Masaryk trůní nyní na Hradě jako panovník! On je presidentem českého státu. On, ktery svého času pravil, že by se černoši chodili dívat na ten český stát, kdyby jej dostali do rukou Mladočeši, agrárníci, čeští socialisté, klerikálové, jak vypadali za předválečné doby. Prof. Masaryk volal kdysi do českého tábora, když vyšla na jevo korupce na pražské radnici: »Nebát se a nekrást!« Nu a málo-li jsme zažili afér v tom státě, jejž řídí? Není daleko špiritus, už je tu benzin a kdož ví, co přinese příští měsíc ... A tedy závěr: Ten, který bil do bahnitých poměrů českého předválečného života, rval se s nepoctivostí, omezeností, klikařením, štrébrovstvím, dal se do oddaných služeb poválečné československé odrůdě toho všeho. Vidí na to z oken Hradu. »My ztratili svou lásku,« musíte říci, pane Matoušku. Nechybí už víc, než abyste varoval studentstvo před tím presidentským čajem. Což není-li to vějička na studentstvo? Nitka, která vás vtáhne do těch bahnitých poměrů?

Pan Matoušek kráčel vedle mne s posupným obličejem a hněvivými posunky. Hleděl jsem na něho poočku, zdálo se mi, že mne chce urazit nebo utéci, abych mu dal pokoj. Byl přesvědčen, že si ho dobírám, že úskočně vykládám jeho názory a že ho ponižuji.

Ale nepovolil jsem. Dokončoval jsem:

— Všecka kletba, kterou jste shrnul (vybranými sice slovy) na hlavu Macharovu, patří na hlavu Masarykovu. Četl jste snad v Herbenově článku v »Naší Době«, že to byl president Masaryk, který Machara k vojsku komandoval. Machar jen na jeho slovo přinesl obět republice. Tato služba armádě vykoupena byla nenahraditelnou ztrátou v poesii. Ostatně z některých Macharových projevů poznávám, že Machar dobré vojsko Republiky československé pokládá za vyšší zájem než sbírku nejkrásnějších básní. My šosáci soudíme pak, že Machar je na svém místě, neboť víme, jak vypadal náš voják 1919 a jak vypadá 1924. Machar nemůže být militaristou, protože je básník. Znáte někoho, pane Matoušku, z naší společnosti, kdo by mohl být strážcem duše naší armády? V zájmu poesie, která byla opuštěna, přál bych si také já, aby Machar básnil. Z velkých bojů za svobodu nevzešlo literatuře posud nic. V zájmu státu a národa velebím Machara, že poslechl presidenta. Milton opustil poesii a přijal úřad z rukou Cromwellových, neboť republika Cromwellova mohla být podepřena Miltonem a jeho autoritou. A není-li to krásný obraz, když Byron odhodil lyru a chopil se meče za svobodu Řeků? Když básník zanechal revoluce literární a dělal revoluci politickou, kterou před tím vášnivě opěvoval?

Váš český svět, do něhož jste Machara umístili, připadá mi malicherný jako žabí svět. Proto asi jste se srdcem lehkým sáhl na čest básníkovi. Žába jako žába, soudil jste. Machar zradil svou minulost za větší kalužbláta ... Nic nebylo Macharovi v celém životě nedotknutelnější nežli osobní čest, hrdost, nezávislost ... Pane Matoušku, měl byste se káti. A s bohem! — — —

Přijížděla tramway, do které jsem vskočil, zanechav pana Mil. Matouška myšlenkám. Ale i já jsem rozpřádal své myšlenky, které mne již již pobuřovaly. Abych neřekl příliš nehezké slovo svému protivníkovi, raději jsem hovor přestřihl.

* * *

A sám u sebe jsem předl nit. Podle mého citu Machar nikdy nebyl šlechetnější, nežli když se postavil 1917 mezi ty, jimž věřil, že jsou stejně šlechetní jako on sám. Nebyl před válkou klerikálem, agrárníkem ani socialistou; tím méně mohl jíti mezi agrárníky, klerikály a socialisty po válce. Šel ve skupině realistů spolubudovat novou stranu, kde byly vody nejčistší. A nikdy nebyl Machar větší, nežli když obětoval poesii a dal se do přímé služby Republiky, kde bylo místo nejnebezpečnější a jistě zodpovědnější než v knihách veršů.

Běda mládeži, není-li schopna pochopit, co je čistého a vzneseného v životě lidském! Běda mládeži, uvěří-li, že Hus se neobětoval za své přesvědčení, nýbrž z ješitnosti a z touhy po slávě! Běda mládeži socialistické — pan Matoušek je nepochybně socialistou — bude-li se učit kriticky myslit podle zoufalého vzoru Šmeralova, klerikálního talmudisty V. Myslivce nebo dokonce dle národních receptů Ladislava Rašína. V jednom z předešlých čísel měla »Studentská revue« dobré pokyny, jaký by měl být poměr studentstva k T. G. Masarykovi. Pan Mil. Matoušek má příliš obratné péro na svůj věk, a v tom je zatím nebezpečí: dává přednost tomu, aby byl interesantním spíše než pozorným, spíše kritikem nebojácným nežli přemýšlivým a skromným. Vrr ... zlou to předeš nit ...

Jaroslav Stránský:

Tisk a poroty.

III.

Důležitější, stokrát důležitější než tak zvaná čest pana X. nebo Y. jest zájem společnosti na všestranné informaci a na svobodné kritice. Teprve informace a kritika umožňují kontrolu a pravou demokratickou účast všech na dějstvu kolektivního života. Ani nejzarytější vyznavač individualismu a nejubledlejší nepřítel všeho, co zavání ideami socialistickými, nepopře podřadnosti právního statku cti vedle tohoto veřejného zájmu, uváží-li, že čest ve smyslu trestního zákona se skutečnou, pravou ctí nemusí míti konec konců pranic společného. Muž svatého života mohl pozbýti zachovalosti, — kolik zlých a přece zachovalých lidí chodí mezi námi! Tisk jest hlavní prostředek, aby se lidé dovídali, co se děje, a jak různé mozky o různých událostech a o jejich příčinách a následcích soudí. Rozumí se ovšem, že mají zájem jen na pravdivé zprávě a na spravedlivé kritice. Ale vědí také, že žádný zpravodaj neunikne nehodě mylné zprávy, a že žádný kritik nedosáhne obecně platné objektivity. Proto bude vždy pro

mravní posouzení zpravodajovo i kritikovo rozhodující otázka, jaký byl jejich subjektivní poměr ke zprávě nebo posudku, a v jakém zájmu sdělovali a kritisovali. Náš právní řád nemá sice kromě imunity zpravodajství žádných norem, zaručujících beztrestnost informace nebo kritiky, která ve veřejném zájmu se musila dotknouti cizí cti, ale příslušnost porotního soudu k rozhodování o tiskových přích byla za takové normy, jaké v jiných právních řádech nalézáme, dostatečnou náhradou. Porota správně rozuměla, že tisk není funkce soudce, nýbrž žaloby a rozpravy, o které si soud má tvořiti veřejnost sama. Proto osvobodila novináře a kritiky, kdykoli jim uvěřila, že chtěli posloužit veřejnému zájmu. I každý státní zástupce v obžalovacím spise nařkne obviněného a nedokáže vždycky pravdivost obvinění. Osvobozující rozsudek zpravidla ukazuje, že obžaloba byla urážkou na cti, — stížíme proto orgánům veřejné obžaloby jejich práci? Ale i odsuzující rozsudek může býti jako vadný vyšší stolicí opraven a dobře upozorňuje Kallab, že i proti rozsudku právně už platnému a konečnému jest přípustna obnova trestního řízení. Odpověď na Pilátovu otázku, co jest pravda, není od onoho času méně složitá.

Koalice zbavuje tisk porotního fora v době, kdy se provalila řada afér, dosud nevyřízených. Příčinná souvislost, turpis causa vládní předlohy zákona o tisku jest zřejmá. Jak vypadá nové forum, na kterém mají novináři v budoucnosti odpovídati ze své činnosti? Budou to senáty složené z odborných soudců. Dva kmeti, kteří podle osnovy doplňují tento senát na pětičlenný, budou v něm v menšině. Jejich funkce bude se ostatně podobati rozhodčí funkci důvěrníků stran, neboť strany si mají kmety ze seznamu samy zvoliti. Vlastní rozhodnutí bude tedy přece jen v rukou tří soudců z povolání. Ale i kdyby měli kmeti v senátě většinu, v kollegiu se soudci z povolání nebudou již tak snadno, jako se dálo dosud, moci suplovati svým výrokem normu o hájení oprávněných a veřejných zájmů, která v našem právním řádu chybí, a kterou ani osnova nechce veň včleniti. Soudce z povolání . . . Není povolání odpovědnějšího a neodpovědnějšího. Soudce má býti velký pán, největší pán, lord. Naše soudcovské taláry se flandají na nedoživených proletářích, přepracovaných, ustaraných o hmotnou existenci vlastní a o budoucnost dětí, chvějících se i o tuto svoji bídnou kariéru. Rakousko vychovalo znamenité policajty, ale špatné soudce; zdědili jsme ty i ony, ale soudce jsme ještě zproletarisovali a k tradiční závislosti mravní jsme ještě připojili závislost hmotné bídy, ochotnou nesmělost chudokrevné, zakřiknuté existence. Jim dávají teď nejenom továrník Kramář, statkář Švehla, monsignor Šrámek, ale také r e d a k t o ř i Bechyně a Stříbrný soudit náš tisk. S úřadem přichází někdy, zdá se, rozumu příliš mnoho.

Hle příklad, jak vypadá právo ne v hlavách, ale v rozsudcích těchto soudců z povolání:

Některé tiskové záležitosti patří i podle zákona dosud platného před soudce z povolání. Porota soudí zločiny a přečiny, ale nikoli přestupky tiskem spáchané. Nesoudí tedy na příklad o nadávkách, kterých by se někomu dostalo v novinách, nesoudí o přestupku rozšiřování nepravdivých nebo znepokojujících pověstí (dříve § 308. tr. z., nyní § 18. odst. 1. zákona na ochranu republiky.) L i d o v é N o v i n y otiskly 19. března 1923 stručnou zprávu o finančních obtížích banky B o h e m i e. Připojily sdělení, že Svaz čs. bank prohlásil ochotu převziti sanační akci, ale pod podmínkou, aby stát dal záruku; že o tom byla porada v budově senátu, jíž se zúčastnili zástupci vlády, stran i B o h e m i e; a že na námitku, že takové záruky bylo by možno dosíci jen cestou zákona, prohlásili zástupci Svazu ochotu spokojit se pouhou garancií vlády, kdyby byla přijata jednomyslně v ministerské radě. L i d o v é N o v i n y označily dále tento postup za nepřípustný a sdělily, že pro jeho nepřípustnost se porada rozešla bez ujednání. Zpráva o obtížích banky B o h e m i e byla nálezem z 20. III. 1923 zabavena i s dalšími sděleními, protože z nich její obsah vysvítal, jakožto »nepravdivá pověst veřejnou bezpečnost znepokojující«. Když bylo konfiskačnímu nálezu vydavatelem odporováno, zrušil jej zemský trestní soud v Brně, protože tam zjistil konaným šetřením, »že zprávu v zabaveném článku uveřejněnou nelze považovati za nepravdivou«. Ale státní zástupce si do rozsudku stěžoval a vrchní zemský soud v Brně konfiskační nálezy znova potvrdil s tímto odůvodněním: Zpráva o obtížích B o h e m i e byla pravdivá, ale nepravdivá byla zpráva o sanačním jednání. A ta »prý byla zajisté způsobilá znepokojiti veřejnost, neboť musila jí býti vzbuzována obava, že j d e o t o, aby stát, dokonce snad postupem, o jehož zákonnosti by se dalo vážně pochybovati, k sanaci hospodářských neúspěchů soukromého podniku přispěl veřejnými prostředky, což by při značných ztrátách banky musilo míti v zápětí citelné zatížení poplatnictva.«

Zabaveno.

Poslední dobou se v koaličním tisku vyskytuje glossa (četl jsem ji už v agrárních i v národně-čs. socialistických novinách), že projednávaná otázka politických deliktů vůbec se netýká, protože o těch bude i budoucně souditi porota. I to jest nepravda. Nové soudní forum bude příslušné pro všechny delikty trestné podle § 493. tr. z., a k nim patří i delikt podle § 492. tr. z., jehož se dopouští, kdo útoky v §§ 487.—491. dotčenými směřuje proti rodinám, p r o t i ú ř a d ů m v e ř e j n ý m n e b o j e d n o t l i v ý m o r g á n ů m v l á d y

v příčině jich úředního působení, proti korporacím zákonně uznaným... Ani Rakousko, stát v jádře absolutistický a policejní, netroufalo si dáti naši opposici tento náhubek a ponechalo případy, o které by tu šlo, judikatuře porotních soudů. Paragraf 492. v tomto politickém směru se proto prostě nepraktikoval. Bude-li osnova přijata, mohou žaloby proti oposičním novinářům a novinám pro přečin podle § 492. pršeti. Mně bude z dílu odpovědnosti, který na mne jako člena koaličního tábora připadá, stydno.

Nevytýkám osnově, že stavíc novináře obžalovaného pro urážku na cti před soud, který musí souditi podle platného materielního práva bez ohledu na jeho nedostatky a mezery, nezmenšuje uložené mu břímě důkazu pravdy. Ať tisk ručí za pravdivost svých zpráv. Vytýkám, že autoři osnovy necítili povinnosti vyplnit zároveň zmíněné mezery a odstranit zmíněné nedostatky. To se může státi jen normou nebo soustavou norem, která by především podle vzoru immunity zpráv o jednání směnovním immunisovala také zprávy o jednání na soudech, jak se to děje v jiných právních řádech a která by zaručila úplnou beztrestnost novináři, jenž sděloval a usuzoval v objektivním zájmu bez utrhačného úmyslu, zase podle osvědčených vzorů v jiných právních řádech. U nás ovšem musila by taková norma býti vypracována zevrubně a kasuisticky, aby její tendenci nezmařila komisnost soudů a soudců. Pak také nebude zapotřebí svádět novináře hanebnou premií nižší trestní sazby za denunciaci zpravodaje. Policejní a tisku nepřátelský duch osnovy pánů Švehly, dra Kramáře, Šrámka, Bechyně a Stříbrného se jeví i v celé řadě jiných ustanovení. Upozorňuji na 3. odst. § 11. Obžalovaný, který do krátké lhůty nenabídl všech důkazů, jest s nimi odkázán ve 2. odst. téhož § 11. k hlavnímu přelíčení. Jest známo, že důkazy se zpravidla rozvíjejí jeden z druhého. Proto se v trestním řízení neváže trvání předběžného vyšetřování na žádné lhůty, aby průvodní řízení bylo pro hlavní přelíčení co nejdůkladněji připraveno. Odročení hlavního přelíčení jest zpravidla spojeno s velkým nákladem a soud, kde není nezbytí, se mu vyhýbá. A tu ještě připojuje osnova ve zmíněném 3. odst. § 11. větu: »Soud jest povinen čeliti průtahům trestního řízení a zejména odmítati návrhy, které cílí jen k tomu, aby řízení bylo protahováno.« Ale tuto povinnost má soud už teď, v každém trestním řízení! Prakticky to neznamená tedy než pokyn soudcům, aby v připouštění nabízených průvodů byli co nejméně liberální. — Stejně nepřátelské svobodě novinářů jest ustanovení o ručení majitele časopisu. Kde jest čistotný poměr mezi majitelem a redakcí, tam majitel v otázky redakční nezasahuje positivně ani negativně. Bude-li z novin musit odpovídati, dostane se mu tím práva spolu je redigovati (při nejmenším po stránce negativní), kterého dosud neměl. Kallab správně upozorňuje také na příbuznost tohoto ustanovení s někdejšími kaucemi. Pravý náhubkový zákon. Dva žurnalisté, kteří jsou mezi jeho autory, ukazují, že povolání novinářovo, k němuž se po léta hlásili, bylo jejich srdcím a duším z gruntu cizí. Bylo jim chlebem, ne láskou. Vyšinuli se nad ně, — proč by se nevykasali na ně?! Nemají už zapotřebí svobody tisku... a čeho nemají zapotřebí, toho není třeba vůbec.

Právnicky jest osnova dílo diletantů. Chtěl bych znáti onoho právníka z ministerstva spravedlnosti, který se nestyděl vložiti v osnovu § 8., podle kterého prohlášení, že zprávu četl a do tisku dal, nemůže odpovědný redaktor odvolati. To jest cosi jako trestně-právní akcept viny podle obdoby akceptu směnečného. Ale i s tímto rozmarným paragrafem bych rád viděl soud, který by odsoudil na př. pro zločin utrhání na cti odpovědného redaktora za jeho prohlášení, že zprávu četl a do tisku dal, kdyby se dodatečně dokázalo, že ji čísti a do tisku dáti vůbec nemohl (alibi atd.). Jmenování původce není podle neméně důmyslného § 37. do roka důvodem pro předčasné rozvázání služebního poměru. A po roce jest důvodem? Domyslete morálku této normy a morálku lidí, kteří novináře svádějí k denunciaci zpravodajů, a po roce touž denunciaci akceptují za důvod pro předčasné rozvázání služebního poměru s novinářem, který se k ní propůjčil!

Zákony nesou někdy jméno mužů, kteří je vymyslili. Pět jmen jest však mnoho. Tento by se mohl jmenovat zákon pětky, aby byl výstražnou památkou špatné instituce, a aby nemusil býti zároveň palčivým pranýřem lidí jinak o stát zasloužilých.

Literatura a umění

Jos. Kodíček:

Poznámky k vývoji.

Ani nejvrozenější záliby člověkovy (na příklad sexuální), nejsou neměnny. Snad si vzpomínáte, že ještě před několika desetiletími platili za krásné lidé mohutní a raději tlustí než štíhlí. Dnes jsou lidé, kteří jen trochu se přiblížili tloušťce, pro to nešťastni. Prohlédněte si ve výtvarných dějepisech, jak se mění typy lidí, kteří jsou považováni za žádoucí... spousta kontrastů. Mění-li se tedy v člověku to, co je předmětem pudu nejživočišnějšího, jak by se mohly neměniti projevy vnitřní, o mnoho křehčí a citlivější, o mnoho umělejší — projevy umění? Vytýká-li se modernímu umění, že se stále proměňuje, že nemá na mysli věčnosti krásy a trvalosti boží, je to námitka banální. Umění nemá trvalých formových zákonů. Jest pro potřebu člověkovu; vykonavši v té či oné podobě svůj úkol pro jeho poznání, obraznost, citlivost, jest odkládáno jako požívatina, které bylo požito. A přece v záplavě »-ismů«, jež všechny jsou jistým způsobem a v jisté chvíli odůvodněny, jest třeba uvésti na mysl, že jakkoli různě se projevují lidský život a lidský duch, trvají ve svém základním kořeni: ve svém lidství. Ne náhodně je si to třeba připomenouti dnes; neboť poznání o neomylnosti výkyvů, jimiž se dnes zmítá umělecký vývoj, stalo se jakýmsi náboženstvím mladých umělců; bylo vyňato ze souvislostí života a mladí umělci koří se zkusmostem a libovolnostem uměleckých nálezů jako fetišům. Honba za vývojem způsobila krátkodechost a uchvátanost, jež jest příznakem omylů. Omylů velmi podstatných, neboť mechanisují hodnotné soudy. »Levost« a »pravost« staly se sudidly, jež vytvářejí jakousi novou hierarchii. Největším vyznamenáním je signum laudis za »levost«. A přece nemůže to býti dnes signum laudis za statečnost před nepřítelem, nanejvýše za věrné služby v zázemí. Neboť levost není již dnes (jako byla před válkou) spojena s nebezpečím. Rozhlédnuvše se, nevidíme v umění skoro nic než levost. Celé literární mužstvo cvičí ji jako vojáci svá prostná cvičení před vyrukováním. Kdejaký pitomec má šarži a křičí svá kolektivisticko mladá komanda s mecha-

ničností, s níž jiní lidé zažívají. Literáti, kteří by byli před deseti lety básnili po vzoru pana Q. M. Vyskočila, básní podle Apollinaira a osvobozují lidstvo. Lidé, kteří by se byli prohýbali pod tíhou zhrzené »lásky« o prvním máji, nemají menších úkolů než dávati se křižovati po vzoru Gallilejského. Kritikové měří, je-li jejich duše rovna rozměrům světa, nedosahuje-li jich, nebo přesahuje-li je snad. Jest velikým uměním nebýti spasitelem, ještě větším nebýti námořníkem. Zcela nepřípustno jezditi do Chuchle na grundle. Duše světa musí dýchati na prostorách Kočinčiny po Aljašku a San Francisko. Tůmovka a Unionka naprosto již nepostačí. To jsou neutěšené poměry, jež uvádějí dějinné poznatky o relativitě umělecké formy ad absurdum. Neboť pomíjejícnost formy nemůže jíti ruku v ruce s pomíjejicností lidské individuality a lidského rozumu.

Protitlak v umění nastává, kdykoli některý z formových a názorových systémů, vynalezený buď velikou individualitou nebo vytvořený velikou dějinnou událostí, stává se kořistí epigonů. Proti Davidovskému klasicismu musila nastati reakce v oné chvíli, kdy se prvý hlupák podepsal na milostné psaníčko: Tuus Brutus. Impresionismus, toto veliké hnutí na cestě k realitě moderního života, byl mrtev, jakmile začal malovat impresionisticky Radimský. Z kubismu se muselo pokračovat dále ve chvíli, kdy už není žáků na Akademii, kteří by nebyli prodělali Picassa. Čímž není zmenšena váha francouzského klasicismu a impresionismu, ani kubismu. Pomíjivy jako formové systémy, jsou trvalým obohacením. Byly zrozeny z živého, tvořícího ducha lidského, který poprvé pohleděl na svět svým způsobem. Jsou trvalou hodnotou, poněvadž realita světa, která je všeobsáhlá a jejíž odpovědi jsou dány před otázkami (Březina), projevila se v nich pronikavějším způsobem, znovu uchopila unaveného člověka a dala mu nový podnět k životu. Ve všem umění je vedle formového zájmu, který se mění, trvalým statkem l i d s k á s k u t e č n o s t, která tu je nově uchopována. Jen to, co je na umění realistické v tomto smyslu, jest hodnotou, jež předává se od generace generaci. Realismus má odvěčnou nadvládu v umění, ježto umění nečiní nic jiného, než že hledá co možno nejúplnější, člověku nejbližší, nejpronikavější realitu světa. Proto se nemůže umění rozvíjeti jen z formy, jako se děje dnes v dohotoveném umění francouzském, slepě a z vnějšku napodobovaném u nás. Jako francouzské myšlení se vyjádřilo největším množstvím toho, co se zove »esprit«, v němž nalezlo svou doménu, marně sledováno jinými národy, tak francouzské umění uchvátilo kouzlem své dohotovené formální kultury, v níž je marno sledovati je jako jediný skoro koran moderní výtvarné kultury. Tím nemá mu býti brána úloha předního iniciátora, jenž, v někdejší roli Italie, nejpronikavěji zaostřuje formové tendence doby. Avšak třeba určiti meze, jež oddělují životní obsah národů od životního obsahu jeho, nutno otevříti zrak, zaujatý proti ostatním národům, hlavně však nutno vymeziti, že to, co je na moderním českém umění cenného, vyrostlo a dále poroste v souvislosti se světem jen z vlastního individuálního a národního života. Lidé české literatury nemohou mluviti tonem Paříže. Civilisace mrakodrapů a americké hygieny, která se k nám zase dostává přes Paříž, je cenná jako iniciativa, podnět, injekce do líné krve. Působí však hned nepravdivě, jakmile se podle ní dělá literatura, stavitelství, umění, jež přece u nás může býti jen nápodobou, něčím umělým a neživým.

Realismus jako hnutí nebyl překonán proto, že hledal co nejpřesnější a nejúplnější realitu, nýbrž proto, že ji hledal z vnějšku, opisem, analysou, optickou jevovostí, nevnitřně a neaktivně. Nikoli ovšem celý realismus: Courbet, Zola, Dickens, dobrá část Hauptmanna, velký ruský román, nejsou a nebudou překonáni, Tolstoj zůstane vedle Goetha a Stendhala největším uměleckým dílem devatenáctého století, jedním z největších tvůrců historie. Jak může být takový realismus »překonán«? Jako švestky, házené na velikou budovu, odpadávají námitky od těchto velikých umělců, »mythotvorných« z nejprostší skutečnosti. Ku podivu však, jakoby jich nebylo aspoň jako příkladů pro naše mladé umění; revuální veličiny, jichž zvukem halasí všechna mládež, zcela zatlačily tyto zjevy, na nichž snad by bylo možno aspoň viděti, jak trvalé jsou účiny umělců, kteří neprováděli automatického »formového vývoje«. Nestojí to za úvahu? Zdá se, že obrovská, vážná a životná hmota těchto spisovatelů, nedává tolik vyvstávati esthetisujícím otázkám jako u menších básníků, u nichž je esthetický postoj, půvab formálních vynálezů, důležitější než rozměr vnitřní hmoty. Jako u některého člověka je důležitější kravata než ostatní část osobnosti. Tím ovšem nekladu požadavku: buďte Zoly a Tolstými. To bych mnoho neporadil, poněvadž to je trochu těžké, býti Tolstým. Ale všichni můžeme se poučiti, jak veliké a trvalé, jak nesporné je také umění, které nechtělo nic než člověka, které nezkoumalo nic než skutečnost, které se za nic neschovávalo, jen prostě a co nejúplněji chtělo vyjádřiti svět, které mluvilo tak, že tomu mohl každý rozumět, aniž cokoli slevilo z jemností a tajemství světa. Nejpříkladnější však na tomto umění je, že za ním vidíte váhu, klid a zodpovědnost spisovatele, jehož můžete předčítat své matce, služce, domovníkovi, kteří mají svou těžkou životní vážnost a své starosti a dřinu a nezastydíte se, že jim dáváte něco umělého, nebo posérského a jen odbornického. Vidíte, že jim dáváte něco důležitého, že se nemusíte stydět za umění, jako často i při jinak slušných uměleckých výtvorech. Ztěžujete si na rozlom mezi uměním a životem, na isolaci tvořících a myslíte, že to způsobuje nějaký individualismus. Ne: to způsobuje m a l ý individualismus, chudácký individualismus. Neznám z Vaší proletářské, nadosobní a kolektivistické české literatury nic, co by nebylo zatíženo buď sentimentalitou nebo, jak se říká, fórismem. V tom se, přátelé, nesmíme klamat.

Jest jisto, že epigoni v naturalismu a realismu dělali obrázky z vnější skutečnosti, jež marně konkurovaly s fotografií a před filmem by vůbec nemohly obstát. To je pravda. Také je velikou vymožeností, že se na příklad malířství zbavilo literatury v obrazu a že chtělo zase dělat obraz jako svézákonný výtvor. Čím však je poimpresionistické výtvarnictví, hlavně kubismus, než hledáním reality? Kubismu bylo málo, že malířství chtělo zpodobňovati věci podle optického zdání. Chtěl vniknouti do předmětu, otáčel jej se všech stran, snažil se vystihnouti jej z vnitřku, v třetím rozměru, co nejplastičtěji, nejúplněji. Obraz sám chtěl státi se věcí. Je to největší pokus o vystižení r e a l i t y předmětu, k jakému se kdy umění odhodlalo. Tedy to, co vzdaluje se vnějškem realismu nejvíce, je největším hledáním reality. Ne realismus popisu, ale nový realismus, r e a l i t n o s t musí býti nositelem vývoje. Skutečnost je něco všeobsáhlého. Nemůže nikdy nechati na holičkách. Ale nesmí to býti skutečnost jen počitková, jak bych označil pseudoskutečnost naší tak zvané mladé literatury. Ve-

zme se jakýsi skutečný, vágní pocit — přečtete si skoro jakousi mladou báseň nebo prosu — takový, jakých je v celé literatuře mnoho, neboť bez tohoto vágního, nadpředmětného, není umění. Takový pocit, třeba člověka vstupujícího do kavárny, nebo probouzejícího se před cestou do úřadu, se konstatuje, metaforicky opíše a rozežvýkává do nekonečna. Pocit stává se nositelem celého motivu a děje; k rozuzlení se vezme na pomoc nějaká mravně sociální myšlenka, nebo revoluční výkřik. Chtěl bych říci, že to na literaturu naprosto nestačí. Takové věci byly již ve starším písemnictví, ale v područí něčeho zachytitelnějšího, pevnějšího, důležitějšího, nebyly nositelem a středem celé práce. Tato počitkovost jako východisko a cíl je úžasným zdrobněním, znevážněním úkolu umění, které se nemůže specialisovat na tak malé a konečně nudné a mechanické věci. V jádře je to odvozenina z úpadkového symbolismu, jenom s kolektivistickou omáčkou, tedy zbytky špatného nervového naturalismu. Není k tomu potřebí osobnosti, myšlenky, svého názoru na svět, je to pro lidi podléhavé a jen dráždivé, nedýše v tom nic, jenom to křičí a dělá grimassy. Říkají, že jsou proti německému expressionismu, ale celkem je to takový německý expressionismus, ale nikoliv dobrý, ten špatný.

Domnívám se, že se už nemá umění dále drobniti těmito hříčkami. Bezprostředně předválečné umění učinilo summum zkoušek, položilo spoustu sond do těla umění a literatury, analysovalo kde kterou uznanou a starou pravdu. Byla to doba zkoumání v nejušlechtilejším a nejstatečnějším smyslu. Dobylo se nových prostorů životních realit, nových hledisek zásadních, byly zahozeny různé předsudky esthetisující a pathetické. Celé umění zjednodušilo svůj přednes, zbavilo se histrionismu, zcivilnělo. Dnes nastává doba konstrukce, zklidnění výbojů, zodpovědnosti. Umění touží postaviti se vedle ostatních mohutných skutečností sociálních, hospodářských, politických, technických. K tomu potřebuje mnoho zodpovědnosti a vážnosti. Je doba inženýrská, nikoliv doba mladistvých extempore. Železný most musí mít bezpečnost a stabilitu, jinak po něm nebudou lidé chodit. Totéž musí mít i literatura, jinak ji lidé nebudou číst. Je teď málo práce pro naivismus a pro děti. Mnoho pro muže. Muž však, dříve než vytváří, čeho není, vidí co je. Jeho skepticismus, pohrdající pathosem, neučinil z něho probabilistu vedlejších skutečností. Chce se zmocniti v dospělosti, v jasném sebeomezení, největšího množství vážných věcí, které ho obklopují. Jest třeba vytáhnouti realitu, která leží utlačena pod literáty a spasitely světa.

Otakar Zich:

Tritonus diabolicus.

II.

Že byl Smetana duch zcela optimistický, jest jasno každému, kdo srovná přemíru neštěstí, jež stíhala jeho život, se slunnou výší jeho umění. Smetana nebyl však jen citovým optimistou, nebyl jen sanguinikem, jehož duševní ústrojí ochotně a vděčně reaguje na každý příjemný a radostný popud vnější a lehce přechází vše nepříjemné a bolestné. Smetana cítil hluboce každé neštěstí osobní, překonával je však silou svého ducha. Typické jsou v tom směru dva doklady ze vzpomínek Hostinského a Zeleného, podivuhodně shodné. Hostinský vypravuje, jak 2. května 1875 očekával (»v rozechvění, jež vylíčiti nemohu«) bavorský vlak na nádraží Solnohradském. Přijel jím Smetana od konsultace jednoho z nejproslulejších odborníků ušních chorob, Tröltzsche ve Würzburku. Konsultace, v niž skládány velké naděje, byla marná. A Smetana, když se s ním Hostinský, »připravený na krušnou chvíli«, setkal, byl vesel, žertoval a smál se z plna hrdla. »Jen když vypravoval o svém onemocnění a dalším průběhu, zvážněl, ale beze vší deprese.« Po pěti létech zažil Zelený něco obdobného. V březnu 1880 zasvitl hluchému mistrovi opět jednou paprsek naděje; šlo o pokus s novým přístrojem »dentifonem«. Jednoho dopoledne smluvil si Smetana se Zeleným večerní schůzku v Konviktu se slovy: »Tedy dnes odpoledne se to prý rozhodne.« Zelený nešel na tuto schůzku, boje se, že by v případě nešťastném jeho sklíčenost byla příliš patrna. Druhého dne potkal jej Smetana a s nesmírným humorem mu vykládal, »že s tím nic není a kdyby byl slyšel, že by byl musil chodit s celou velikou bednou na zádech.«

To jsou jen dva doklady úžasné duševní síly mistrovy, uvážíme-li, co pro něho jako skladatele značila úplná hluchota. Jsou to dva doklady lidské, ale jakým ohromným dokladem uměleckým jsou všecka jeho díla, vzniklá po hluchotě! Výmluvně líčí Zelený ve svých vzpomínkách, jakým dojmem působila na všechny ctitele Smetanovy premiéra »Hubičky«, první opery v stavu hluchoty napsané, a to již prvními takty ouvertury. Všecka díla Smetanova tak působí, všecka k nám mluví: svět je krásný a život je štěstí. Mistrova duševní síla vyvěrá z tohoto hlubokého přesvědčení, z nezlomné víry, že podstata veškerenstva je dobro a že zlo jest jen přechodné. To již není pouhé citové založení, nýbrž světový názor filosofický. Smetana objektivisoval své osobní přesvědčení nejpatrněji v tom, že svůj vlastní optimismus rozšířil na optimismus národní. V tomto odosobnění právě našel svou obdivuhodnou sílu, věřiti v klad života a pracovati k jeho zmocnění, i když musil sám pro sebe resignovati na tuto víru, neboť věřil v život svého národa a pracoval pro jeho budoucnost. V dopisu Hostinskému z 9. ledna 1879 píše mistr: »Ostatně jsem hluchý jako pařez a kolikráte smutný, zádumčivý, omrzelý. Trvá to ňák dlouho s tou hluchotou a mám zapotřebí veškerých sil, abych svůj osud snesitelným učinil!« A právě v těchto dnech — jak se z dopisu dovídáme — komponoval dílo nejvyšší víry v spravedlnost osudu, v osvobození svého národa — »Blaník«! Takový optimismus je vskutku filosofií; chcete-li, můžete jej nazvati i náboženstvím. Jeť to víra, že veškeren svět jest ovládán určitým řádem a že tento princip všeho dění jest hodnotou svou kladný; je to pravda, krása a dobro.

Takový byl základní rys Smetanovy povahy, jevící se nejzřejměji v dílech jeho mužných let; ale byl zřejmý i před tím, třebaže tu platil povinnou daň mládí a době. Bylať to doba romantismu, jenž má rozhodný sklon k pesimismu, ač-li se v něm neutápí zcela, a mládí samo je stavem labilním, přecházejícím snadno z extrému radosti v extrém žalu. Tak se dělo i mladému Smetanovi; naznačuje to sám v programu ke kvartetu »Z mého života«, jejíž první věta líčí podle něho »romantickou nadvládu, nevýslovné toužení«, »náklonnost k romantickému, melancholickému a zároveň náruživému slohu hudby.« Ze svých bolestí a smutků, třebaže intensivně cítěných, dovedl se však Smetana vždy vymaniti, především tím, že je objektivisoval ve svých hudebních skladbách. Dokladem toho jsou četné jeho klavírní skladby

z té doby, na příklad »Bagatelles et Impromptus« z roku 1844, v nichž zachytil více žalosti než radosti milostného svého poměru ke Kateřině Kolářové, jež se stala roku 1849 jeho choti. Zvláště památným dokladem je klavírní trio z roku 1855, psané k ulehčení bolu nad smrtí dcerušky Bedřišky, hudebně neobyčejně nadané. Nacházíme tu tóny drásavé bolesti, tichého žalu, melancholické vzpomínky; hlavní myšlenka poslední věty mění se ke konci v smuteční pochod otřásajícího výrazu.

Jedna rána však, jež stihla mistra v roce 1859, kdy žil ve Švédsku, byla příliš veliká; byla nad jeho síly a nezhojila se úplně nikdy. Byla to smrt jeho choti Kateřiny, jež zemřela v dubnu toho roku — na cestě do vlasti — po dlouhé, vleklé chorobě předcházející. Žádné dílo, ani současné, ani pozdější, nedotýká se přímo této strašné pro něho pohromy. V kvartetu »Z mého života« líčí ve volné větě jen »blahost mé první lásky k dívce, která se později stala mou věrnou ženou«. Ještě při komposici »Čertovy stěny«, v době, kdy se život mistrův již šeřil, byla vzpomínka na nebožku tak mocná, že z ní vytryskl zpěv tak úžasné vroucnosti jako je arie Vokova »Jen jediné mne ženy krásná tvář tak dojala . . .« Nemůže býti pochybnosti o tom, že tato smrt znamenala veliký otřes v duševním životě Smetanově, otřes, jímž zakolísal vrozený jeho optimismus životní více než kdykoli před tím. Ze skladeb mistrových spadá v tuto dobu — podle Teigeova katalogu — jen jediná rozsáhlá skizza, nadepsaná »Scéna ze Shakespearových Makbeth a čarodějnice«. Program její vzat byl tedy z tragedie Shakespearovy právě tak, jako program »Richarda III.«, psaného rok před tím. Ale je významné, co si v jednom i v druhém případě Smetana z dramatu vybral. Symfonická báseň »Richard III.« má za hlavní, takřka výlučný předmět osobnost titulního hrdiny, jenž jej lákal svou velikostí, byť i zločinnou. Jen jako epizoda vyskytuje se tu líčení strašného Richardova snu před rozhodnou bitvou, v němž se mu jeho oběti objevují jako duchové a prorokují blízkou zkázu. Naproti tomu v »Makbethu« — o tom nás poučuje nejen nadpis, ale i skladba sama — není hlavní věcí líčení osobnosti Makbethovy, povahou Richardu blízkého, nýbrž scéna mezi Makbethem a čarodějnicemi, temnými mocnostmi, jež Makbetha klamnými věštbami obloudily, aby jej z výsluní slávy tím jistěji a hrůzněji srazily v propast zoufalství a zkázy. Zdaž není tu obdoby s osudem mistrovým, jenž dosáhnuv štěstí po boku milované ženy tím krutěji zasažen byl náhlou její ztrátou? Nechci říci, že by byl Smetana Makbetha tehdy komponoval jako symbol svého osudu, nýbrž jen tolik, že volba programu odpovídala tehdejšímu jeho stavu duševnímu. Příliš jasně tenkrát pocítil, že vedle dobrého a světlého principu světového tají se kdesi v ústraní princip zlý a temný, jenž náhle zasáhne člověka, když to nejméně čekal a když to nese nejtíže. O s u d z l ý — slovo, jež se vrací pak až v posledních dopisech Smetanova života.

Byl-li optimismus mistrův zastřen těžkým stínem pesimismu v řečené době, následovala přece jen reakce, jež zvítězila. Již roku 1861 odhodlává se Smetana, opustiti Götebork a vrátiti se do Čech, aby tam konal své národní poslání. A úmysl ten také vykonal. Byla to tedy myšlenka n á r o d n í h o d í l a, jež mistra zadržela na srázu k pesimismu a vrátila zase sobě, vrátila optimismu nejen osobnímu, ale n á r o d n í m u. A v tom již vytrval. Ukázali jsme svrchu, jak hrdinsky snášel neštěstí své hluchoty, jež jej nejen zbavila štěstí, slyšeti hudbu, nýbrž ztížila mu nesmírně i práci, v níž byla jediná jeho útěcha a síla. Osobní neštěstí své svěřil však mistr i teď jen intimní skladbě komorní, kvartetu »Z mého života«. V poslední větě, podle jeho slov, líčí se »katastrofa mého ohluchnutí, p o d r o b e n í s e n e z v r a t n é m u o s u d u, který už v první větě co výstraha se ozval, s malinkým paprskem naděje na lepší budoucnost.« Roku 1880 v dopisu Kopeckému píše však již mistr o této poslední větě: »co výstraha mého krutého osudu, mé nynější hluchoty, která mně n a v ž d y uzavřela onu blaženost, slyšeti a kochati se v krásách našeho umění.« Tehdy tedy již přestal doufati; v dopisu Zavadilovi z roku 1882 pak praví po vylíčení obtíží, jež mu komponování působí: »Moji kolegové ve svém zdravém a šťastném žití neznají to, a nemají pojmu o boji proti osudu zlému při práci mé.« —

To bylo v únoru roku 1882; na podzim téhož roku vypukla děsivá choroba. V e l i k á z m ě n a, již podle vlastních slov svých cítil, rozhlodala kořeny jeho duševního života a podlomila strom jeho osobního optimismu. Svědčí o tom volba programu posledních jeho skladeb a ovšem i jejich hudební ráz. Druhé kvarteto, započaté již v roce 1882, ale dokončené až v březnu 1883, jest podle jeho záznamu »komponováno v nervosní chorobě, jež z hluchoty povstala« a »pokračuje, kde první skončilo, po katastrofě« (t. j. ohluchnutí). Ale jaký jest program jeho čtyř vět? »Představuje se tu víření hudby u člověka, jenž ztratil sluch.« Nic více nám mistr nepověděl — ale my víme, že v té době již trpěl halucinacemi sluchovými a že ty se tehdy již křížily s jeho představami komposičními. Tato »směs neviditelných hlasů«, jak jsme v úvodu k této studii citovali z mistrova dopisu, stávala se tehdy p e r s o n i f i k a c í »zlého osudu«, kterýž jej tak krutě stihl, personifikací temných mocností, jež mu bránily v jeho práci s krutým výsměchem — a v jejichž existenci nenáhle počal i — věřiti. A je-li jediným předmětem druhého kvarteta »v í ř e n í h u d b y«, jest jediným předmětem »Pražského karnevalu« něco obdobného, »h e m ž e n í m a š k a r«. Neboť, sledujeme-li toto poslední dokončené dílo mistrovo hudebně, seznáme, že nepodává hemžení maškar jen v introdukci, nýbrž i v druhé části, v polonéze. Motiv taneční polonézy proniká jen časem a na chvilku z pestrého reje a šumu. Je to optická impresse karnevalu, je to optické víření, tak jako v kvartetu bylo víření akustické. Vznícená fantasie mistrova zachycovala tu své vidiny, objektivujíc je jako dojem karnevalový — ale jak je možno stanoviti, kde tu končily vidiny fantasie a počínaly halucinace optické? »Karneval« má stejně jako »druhé kvarteto« program subjektivní, jest dílo expresionistické, zachycující geniální hudbou chorobné stavy jeho duše ve chvílích, kdy se z nich vyprostil. Obě díla jsou jedinečné hudební dokumenty nadlidského zápasu mistrova s temným osudem. Měl nejen sílu, dívati se v jeho démonickou tvář, ale i tuto tvář zachytit, zvěčnit.

Zvěčniti v tónech zlo. Ze všech umění má hudba nejvíce již v samém z á k l a d ě svém vyjádřený dualismus dobra a zla, souzvuku a nesouzvuku. Je to k o n s o n a n c e a d i s o n a n c e nejenom jako interval, ale přímo jako h a r m o n i c k ý p o d k l a d veškeré hudby novodobé. Na jedné straně stojí tu t v r d ý a m ě k k ý t r o j z v u k, v nichž jsou obsaženy diatonické stupnice dur a mol. První jako výraz radostí, druhý jako výraz smutků, velkých i malých, pro něž však život nepřestává býti krásný. I když vznikají z tohoto materiálu kombinacemi melodických hlasů nebo akordů disonance, jsou

to disonance jen přechodné, jež se opět rozvedou v konsonance. Jako takovou přechodní disonanci cítíme i zmenšený čtverozvuk, v němž jest obsažen jako součást, sama o sobě neúplná, zmenšený trojzvuk. Docela jinak je to se zvětšeným trojzvukem. Tento podivný, ve své prázdnotě až příšerně znějící akord, jeví se nám jako disonance trvalá. Podivný je to akord, neboť obsahuje v temperovaném ladění tři intervaly konsonantní a přece zní falešně. Našemu pojetí totiž vždy jeden z těch intervalů uklouzne. Zvětšený trojzvuk je na příklad *c, e, gis* neboli *c, e, as*. Chápeme-li jej podle prvního způsobu (chápemeť hudbu vždy, jako by byla v čistém ladění), je interval *c-gis* disonancí, chápeme-li způsobem druhým, je sice *c-as* konsonance, ale *e-as* disonance! Je tedy disonantní právě svou obojetností. Ne nadarmo byl pojmenován již starými teoretiky *tritonus diabolicus*, ďábelský trojzvuk. A stejně obojetná je i stupnice, z něho vyvěrající, stupnice celotónová. Při jejích tónech *fis, gis* (vyjdeme-li od tónu *c)* musí naše pojetí násilně přeskočiti a chápati je vlastně současně jako *ges, as*, aby další postup byl možný. Poslouchejme tuto stupnici a zpozorujeme, že uprostřed ní, někde při tónech právě uvedených, nastane násilný přelom našeho harmonického pojetí, ba takřka chvilková harmonická desorientace. Zvětšený trojzvuk a hudební útvary z něho vznikající jsou tedy zásadními disonancemi, přesněji řečeno disharmoniemi, ve smyslu opaku, negace harmonie.

Je přirozeno, že hudebník, tedy umělec, u něhož se duševní zážitky formují v řeči hudební, instinktivně, t. j. aniž by si to potřeboval uvědomovati, vyjadřuje svou hudbou životní svůj názor i po stránce námi vyličené, optimismu nebo pesimismu. Přehlédneme-li hudbu Smetanovu, vidíme, že skutečně v ní mají neobyčejnou převahu základní akordy konsonantní, tvrdý a měkký trojzvuk s útvary, z nich se vyvíjejícími. Nejsilnější disonancí jest u mistra zmenšený čtverozvuk. Vidíme však zvláště v době mládí nápadnou zálibu v přechodných disonancích, vznikajících buď vedením hlasů (zvláště průtahy) nebo chromatickými (půltónovými) deformacemi melodií — způsob, který Smetana převzal od Chopina. Vezmeme-li však řečenou skizzu Makbetha, shledáme se tam nejen s četnými prudkými disonancemi, jež mistr ponechává nerozvedeny, ale i s hudebními myšlenkami, jež se vzpěčují harmonickému pojetí vůbec — takovou je hned motivek úvodní pasáže, charakterisující patrně čarodějnice a prostupující celou první její část. Ale najdeme tu i přímo zvětšené trojzvuky neobyčejně zdůrazněné, a to po pochodu, jenž pravděpodobně líčí Makbethovo vidění králů, z něhož s hrůzou pozná, jak byl pekelnými mocnostmi oklamán. A jako důsledek toho objeví se v druhé části, na místech, kde plní se k Makbethově zkáze šálivá věštba, úplnou celotónovou stupnici, novum naší moderní hudby — již v roce 1859!

Zvětšený trojzvuk — ve formě takto zdůrazněné — vrací se pak v mistrově tvorbě až v posledních letech. Je známo, že příznačný motiv Rarachův z Čertovy stěny je na něm založen. Tento motiv — spoj tří zvětšených trojzvuků za sebou — vznikl podle Smetanova zápisníku již roku 1879 ještě jako hudební vtip (tritonus diabolicus!), protože postava Rarachova vůbec je v prvních dvou jednáních podána s jemným humorem. Ale tento humor nabývá vážného, až děsivého rázu v třetím jednání, počínajíc »ďábelským valčíkem«, v němž zvětšený trojzvuk hýří bezohledně a divoce. Pekelné mocnosti jsou tu rozpoutány! To psal Smetana počátkem roku 1882, nezapomeňme ovšem: stále ještě Smetana dramatik.

Ale od té chvíle provází příšerná disonance zvětšeného trojzvuku mistrovu tvorbu. Ozývá se v třetí a čtvrté větě druhého kvarteta, tu mocně a důrazně, tu jen s groteskní laškovností (»scherzoso« v poslední větě). A v »Karnevalu« intonují jej trubky již třetím taktem. Ba vtírá se i do tichého, jakoby zasněného místa vlastní polonézy. Nikoli však do konce této skladby. Sladké a toužebné jsou tu melodie, umdlévající něhou svých zastávek. Poslední dokončené dílo mistrovo jako by plnilo jeho slova, jež napsal Čechovi po provedení »Mé vlasti« 20. listopadu 1882: »dal jste mně zase důvěru, že se zase ozvou ty tajůplné zvuky vnitř mého srdce — až do konce života.«

Tritonus diabolicus! Zlé mocnosti zvítězily nad mistrovým tělem, ale jeho duch zvítězil nad nimi. Z jeho skladeb mluví k nám a bude mluviti i k budoucím ten dobrý, světlý princip světa, tak světlý, jako byl duch, v nějž se tu vtělil.

Franta Kocourek:

Proletkult u nás.

(Poznámky a dokumenty.)

II.

5. Půda skoro panenská.

»Až budu mrtev, pastevče, zničíš všechno staré zrní. Je plné zlého prachu, je požežrané, je plesnivé. A znova zaseješ na mém poli nové zrní, zrní celé živé, celé čerstvé, celé krásné...« *E. Verhaeren* ve »Svítání«.

V této kapitole shrnuji několik dokumentů z prostředí těch, kteří jsou materiálem Neumanna a ostatních činitelů Proletkultu. V kulturních otázkách nastal mezi vůdci a organisovanými vzduchoprázdný prostor, který je v politice nemyslitelný. Navazuji přímo na poslední kapitolu předešlého článku a pokračuji detailněji v thematu tam jen nadhozeném. Vycházím od dělníků, z půdy nejpřijatelnější právě i Proletkultu. Pro celistvost a částečné aspoň vyčerpání píšu o jediném místě. Používám jednak deníku, jednak zápisníků vedených pravidelně o těchto věcech.

*

Louny. Listopad 1921 — únor 1923.

Máme své čtyry hodiny řečnicko-výchovného kursu každou neděli takto rozděleny: a) theorie řečnictví, b) praktická aplikace, c) četba vybraných míst světových autorů, d) referáty různých posluchačů s přípravou, i ex abrupto, a debata.

a) Theorii probíráme detailně, kombinovanou methodou. Rozhovoru o této věci se zpočátku báli, ale jsem okamžitě jako oni, mluvím jako oni, ztrácím se. Nepozorují úskok a odhodlávají se, rozpalují, hovoří, vybuchují se žhavými tvářemi a nedočkavými gesty. Jsou v proudu, šťastni objevem, že o řeči sami mnoho vědí, probírají útočně mé otázky, touha po vyjádření se probíjí nesmělostí a vítězství je sladké jako u dětí. Těžko a tím slavněji se rodí slovo a obraz na jejich rtech, skoro panenských. Teprve čtyři soudruzi mluvili někdy veřejně. Používáme tabule. Ke konci této partie nadiktuji vždy podstatné, pevně formulované. Jsou mezi nimi někteří, píšící rychle, oči vždy čekají další slovo.

Ale jsou tu i mnozí s těžkou rukou, oči zabořeny úsilovně do papíru, na nějž tužka pomalu maluje tvary — proto odpadá leccos i z toho, co mám k diktování připraveno — tito dělníci z Netluk, Citolib, Postoloprt, Vlčí, Nečich, Jimlína, Čemžic, Dobroměřic, Libochovic a Peruce přijeli a přišli na nedělní dopoledne do Loun, aby se co nejvíce dověděli. Pracují celých šest dnů od rána do večera. Vím-li to, a vidím-li jejich intensivní touhu hltat něco nového, nemohu s nimi mluvit o něčem vedlejším, musím vyloupnout na příklad z gramatiky nejpodstatnější (tedy ne mluvit o rozdílu doplňku a přívlastku), nemohu jim diktovat slova neorganická, zbytečná. Nic z toho, co patří k tak zvané omáčce, známé z kazatelny, školní katedry, ze žurnálů a literatury vůbec. Je nemožno předpokládat, že o svých čtenářích toto nevědí komunističtí žurnalisté, ale je nutno se ptát, jak je možno, že na příklad »Rudé Právo« z 30. března 1924 má úvodník, v němž se v 77 řádcích prozrazuje, že konečně snad přijde jaro nejen přírodní, ale i sociální a že je nutno, aby Proletkult pracoval. Tedy nesporná fakta — ale soudruzi hledají v 77 řádkách nějakou hodnotu — nenajdou-li ji, a opakuje-li se to častěji, tedy buď jsou kritičtí a nadávají (po případě nečtou), nebo čtou nekriticky a kazí se, t. j. učí se mluvit i psát podle vzoru. V tomto ohledu dosáhla jejich žurnalistika bohužel podivuhodného vlivu na svůj materiál. Frázování s obraty nemožně stejnými a těžkopádnými, ustálený slovník v každém téměř článku úplně se vyčerpávající, formální pathos, který by už dávno měl patřit museálním sbírkám a podobné konvence, orthodoxností tolik připomínající taktiku církve katolické a církví vůbec, už příliš dlouho a vytrvale působí na dělníky, než aby nepodlehli. Jeví se to ve všech jejich projevech, ústních i písemných, a křiví to jejich vrozenou výrazovou čistotu. Je nepochybno, že řečníci a žurnalisté často slovy nic nemyslí. Ale tito soudruzi, málo umějící psáti a mozolně se vyjadřující, si vždycky něco představují v projevech svých vůdců, ba přímo živelně je naplňují obsahem, svým obsahem. Formu přijímají ze žurnálu a tak vás zarazí: Mluví frázemi a myslí opravdově. Berou doslovně obsah, jehož zneužitím jsou fráze.

Ale to je vlastně jediná nesympatická vrstva na čisté půdě, která čeká zpracování.

b) Jejich řečnické výkony jsou ovlivněny týmž: Odlitky šlágrovitých řečníků z politických organisací. Je-li přemožen počáteční ostych, objeví se typická gesta, bušení do prsou, linie hlasu se zdvihá z nížiny »maloměšťáctví a sociálpatriotismu« a spěje k vrcholu, na němž triumfuje »proletariát«, »Vítězství« a »Revoluce«. Volně kritisujeme a bavíme se srovnáváním s některými jejich řečníky, nebo řečníky jiných stran, kněží na kazatelnách, atd. Kdosi popisuje Leninův způsob řečnění. Hledáme nějaké pravidlo, na štěstí nenalézáme, a zdůrazňujeme prostotu, ubírání vnější efektnosti a přidávání vnitřní síly, tkvící už v založení řeči. Třetí a čtvrtý kurs už přináší radostné ovoce, vyrovnávání technických překážek a dávných horkých přání.

c) Četba vybraných míst světových autorů. Dostojevskij, Puškin, Tolstoj, Turgeněv, Gorkij, A. Blok, Wels, London, Kipling, Sinclair, Romain Rolland, Jules Romains, Verhaeren, Georg Büchner, R. Thákur, z našich Němcová, Havlíček, Březina, Z. Winter, K. St. Neumann, Josef Hora, Michal Mareš, Bezruč. Z každého tohoto autora aspoň jednu ukázku. Z Rollandova románu »Jan Kryštof« jsme probrali několik partií, z Bloka jsme přečetli »Dvanáct«, Verhaerenovo »Svítání« jsme nejen přečtli celé, ale některé části byly jednak podkladem referátů, jednak debaty, i písemných úkolů. Slova Verhaerenova, daná jako motto této kapitoly, glosoval na příklad Jan Jukl, obuvnický dělník, takto:

»Jak krásná slova vložil spisovatel do úst umírajícího starce! Jak přilehavá slova v naší době! Zrní staré, plesnivé, rozežrané, tot celý soukromokapitalistický systém, celé zřízení buržoasní, to hlásání o humanitě a lásce k bližnímu. A jako uznává ve jmenovaném dramatě umírající stařec, Petr Hérénieu, že špatné zrno musí být zničeno, musí každý rozumně myslící člověk uznat, že ty staré řády, to klamné učení musí být odstraněno též a nahrazeno novým. To jest to zrní nové, živé, čerstvé, čili vybudování nové lidské společnosti, kde pracující lid nebyl by utiskován. Kde všichni lidé bez rozdílu by měli stejná práva a stejný podíl na výsledcích kulturního a hospodářského života. Takové zrno zdravé a nové, tot čistá idea komunismu, jak ji provádějí soudruži ruští. Dnes proletariát celého světa upírá oči na východ k Sovětové Republice Ruské, kde komunistická idea rázem zničila zrní špatné, zkažené, svrhnuvši pouta carismu a kapitálu. Tam vzešlo již to zrno zdravé, celé krásné, které přinese lidstvu osvobození, a dá mu žít životem člověka důstojným. Soudruzi ruští již zasnoubili svou půdu zrní novému, dávajíce tak příklad celému světu k následování. Buďmež i my rozsévači zdravého zrní.«

Několik soudruhů neznalo vůbec Dostojevského a Tolstého. Březinu malý počet posluchačů, z Havlíčka znala většina jen jméno, z Němcové jen »Babičku«. Což je podivnější: Bezruče znali málokteří, rovněž Hora byl některým novinkou, ačkoli jeho verše občas vycházely v nedělní příloze R. P. (Obírali jsme se tehdy jeho sbírkami »Pracující den« a »Strom v květu«.) Neumanna znali ještě méně a jména Rolland, Romains, Blok, G. Büchner atd. jim byla přirozeně hudbou úplně neznámou. Sedmdesát procent posluchačů čte obvyklou literaturu: Dumas, Vernea, Maye, Jokaie atd. Potěšitelné je pronikání Londona, Zoly a Sinclaira, který je nyní snad nejoblíbenější jejich autor. Z našich autorů čtou silně Jiráska, ale neznají Wintra. Svatopluka Čecha, nikoli Máchu, atd. Jejich knihovna většinou sestává z románů, příloh různých listů: »Národní politika« nebezpečně převládá. Abych rozšířil jejich inventář, nadiktoval jsem jim vždy na konci tohoto oddílu 10 až 15 knih. Název, nakladatele, přibližně cenu. Pořídili si sešitek, nadepsali »Moje knihovna« a zapisovali. »Pro teď, i pro budoucno. Časem si je opatříte všechny a je to dobré, uvážíte-li, že desetkrát osm je osmdesát.« 11. listopadu jsem napsal na tabuli 15 děl (Turgeněv, Gorkij, London, Kipling atd.). Za týden na to přišel ke stolku rozzářen soudruh Tymich a přinesl mi ukázat všech 15 knih, jež jsem nadiktoval. Stály ho 421 Kč. »To sou jedny šaty, soudruhu, a kniha se tak neroztrhá,« řekl mi Tymich. Je mu 19 let. »Krásné,« a myslil jsem na nezoranou půdu a na rozsévače zdravého zrní, jak o tom psal soudruh Jukl.

d) Referáty týkaly se buď aktualit, strojvůdce Špaček na příklad referoval o Leninově řeči na oslavu čtyřletého výročí Sovětské Republiky, kterou přineslo R. P. 6. listopadu 1921. Podobně v partii z Masarykových »Humanitních ideálů«, o některých zásadách theoretika ruské proletářské kultury Lunačarského z brožury »Kulturní úkoly pracující třídy«, úryvky ze spisku Z. Nejedlého »Jan Hus« atd. Zajímavé byly zvláště referáty o otázkách, které jsem volil z důvodů silného interesu i časovosti. Na některé z nich měli čas týden i déle, jiné se vypraly ex abrupto:

1. Jak si představuji Vánoce?
2. Co znamenal rok vývoje komunismu? (Výročí 9./XII. 1921.)
3. Zlepšily se poměry v ČSR. od převratu a v čem?
4. Jak si představuji školu?
5. Jaké jsou úkoly Proletkultu ?
6. Kdybych byl žalářován pro účast na prosincových událostech (Lidový dům etc.), žádal bych amnestii?
7. Jsem pro nebo proti trestu smrti?
8. Jsem pro militarism? Ozbrojení proletariátu?
9. Proč jsem vstoupil do řečnického kursu?

atd.

Odpovědi mám všechny i písemně. Otiskuji jen dvě. Všeobecně byly jasné a věděly co chtít, i když byl sloh místy šroubován a protkán cizími slovy často nepatřičně užívanými, což je pro dělníky typické. Žádost za amnestii v případě žalářování za prosincové události považují dvě pětiny posluchačů za porušení komunistické cti, tři pětiny nikoli. Nežádal by však z nich za amnestii ani jediný. »Pro, nebo proti trestu smrti?« Vývodový řečník Veselý dostal pět minut. Odůvodnil celkem dobře, proč je proti, jakmile jsem však formuloval otázku v tomto rámci: »Kdybyste byli zodpovědní činitelé při revoluci: Jak byste trestali zjevné nepřátele?« Tedy všichni: »Oběsit! Zastřelit!« Jenom dva soudruzi prohlásili, že by v žádném případě netrestali smrtí. »Člověk nemá právo na život člověka,« prohlásili jednoduše. Nálada vášnivá, bojuje v těchto hlasech po sta letech nezměněně Robespierre a Danton . . . Otiskuji dvě odpovědi odlišného názoru na tuto krvavě důležitou věc:

»Jsem zásadně proti trestu smrti, nevěřím, že kdyby byl člověk dobře vychován společností lidskou, kdyby dána mu byla možnost, by se mohl uplatnit, pracovat, aby mohl žíti jako člověk, že by se nikdy takového činu nedopustil, aby za něj pykal svým životem, vinu největší nese právě dnešní společnost lidská, proto ani ta nemá mít práva někoho odsoudit k smrti, prvně by musila odsoudit sama sebe. Povinností jest, získávat dělnictvo výchovou pro vznešený cíl komunistický, bude-li většina nás moct chopit vládu a provésti revoluci bez krve prolití.« Zelenka Václav (Louny).

Tento zajímavý hlas, který by komunističtí intelektuálové jistě nazvali (pro závěr) měšťáckým a humanitářským, kdyby nebyl od soudruha zaručeně organisovaného, tento hlas vydal muž. Pro krásu paradoxu a navzdory konvencím soudí o této věci slabší pohlaví takto:

»Jedná-li se o vinníka, který byl varován při trestném činu, který směřoval ku zradě nebo poškození proletariátu, nebo lidem nevinným, pro toho není jiného trestu, než smrti. Pro nepolepšitelné vinníky, ať jsou to vinníci kterékoliv straně náležející, kteří mají zájem poškozovat člověka člověkem, těm patří trest smrti. Z těchto uvedených příčin souhlasím s trestem smrti.« Řehořová Máňa (Postoloprty).

Tato dívka zároveň zastupuje první ženský hlas, který se v našem článku ozval. Z dalších odpovědí stojí za zaznamenání, že všichni posluchači byli proti militarismu, ale všichni pro ozbrojení proletariátu. Rok vývoje komunismu posuzovali všichni kladně, naproti tomu o zlepšení poměrů v ČSR od října 1918 hovořili a psali skepticky — bez výjimky.

Debaty bývaly živé. Sekretář lounské organisace Pém Rudolf někdy kurs zahájil a sledoval pozorně, zvláště debatu. Ostré oči politika, měřítko a memento pro mě, který si politiku stavím příliš dle obrazu srdce svého: Sekretář Pém poznal velmi brzo a přece už pozdě, že Věc Kultura není tak podružnou, jak se domníval: Bystrýma očima pastýře se díval, jak ovečky jeho stáda se rozběhávají z nudné uniformity. Jak jim svítí oči, jak přijímají rychle myšlenky lidí zdánlivě vzdálených: Husa, Chelčického, Komenského, Březiny . . ., jak pod údery Leninova a Lunačarského způsobu myšlení jeho ovečky staví slechy, jak jim rostou růžky a rohy, jež se obrátí jednoho dne proti němu a ostatním pastýřům, aby vyhrály svůj boj »proti silným jedincům« ve smyslu kolektivity.

Život a instituce

Vzdechy z důstojnického stavu.

Asi před půl rokem »Důstojnické Listy« zanechaly na několik dní svých suchých studií o psu v armádě a taktických úvah a chopily se svého pravého úkolu: Býti citlivou fotografickou deskou pro všechny události a proudy v armádě, o kterých má veřejnost býti zpravena, a to přímo od čepu orgánem »Svazu čs. důstojnictva«. Zapomněly tehdy na svou servilnost k ministerstvu Národní Obrany a toho, že »píší-li o svých věcech, vydávají se v nebezpečí, že vzbudí nahoře nelibost u některých pánů« (D. L. 21. III. 1924) a otiskly několik zoufalých dopisů od důstojníků. Tito důstojníci se docela nedůstojně zpovídali z toho, kolik projedí, prokouří, kolik dají za špinavé prádlo, kolikrát se koupou atd. Resumé byly deficity v jejich rozpočtech jdoucích do set za měsíc, ačkoliv nebylo ve zpovědi oněch důstojníků jediné zbytečné položky.

Za nějaký čas po těchto dopisech se mluvilo při rozpočtové debatě v parlamentě i v senátu o hmotném stavu důstojnictva. Ale o tom později. Bylo to takřka před několika dny, co dvě vzrušující události zavdaly znovu podnět k úvahám o tomto předmětu. Byl to brněnský proces Hildy Hanikové — já o tom ještě musím mluvit, odpusťte mi to — a benzinová aféra. Konečně i nejnovější vyzvědačství v Užhorodě. Bída kapitána Haniky byla nejen Demosthenovým oblázkem výřečnosti páně Gollerovy, nejen žírnou pastvou pro sensacechtivé publikum, byla také hořkou pilulkou pro důstojníky. A snad všechny žurnály se rozepsaly o bídě našeho důstojníka. Nevím, psal-li o benzinu někdo v této souvislosti, nepsal-li, pak si aspoň myslel, že dobře placení důstojníci by se nedali podplácet ve velkém.

A teď se konečně dostávám k jádru hořkého ovoce. Při rozpočtové debatě v senátu prohlásil mimo jiné dr. Herben: »Mohu říci, že branný výbor vyslechl s potěšením sdělení ministra Udržala, že pro rok 1924 — aspoň pro ten rok zatím — připravuje menážování důstojnictva, t. j. bude platit důstojníkům aspoň tolik, kolik se počítá denně na stravu mužstva (5·50 Kč). Důstojníkům ženatým, kteří nenavštěvují menáž, vyplatí se těch 5·50 Kč v hotovosti. Je to žďibec výpomoci, ale i ten žďibec prospěje.« Zdá se, že dr. Herben prozradil něco na M. N. O., co dnes svádí k podivným myšlenkám o pohotovosti administrativní v tomto ministerstvu. Neboť jest duben a Kč 5·50 nedostal v armádě ještě ani jediný důstojník! Promiňte, obávám-li se, že, než ministerstvo rozřeší tento pětikorunový problém, ocitnou se peníze k němu předurčené v kapse některého dosud neodhaleného korupčníka. Důstojníci čekají trpělivě už čtvrtý měsíc. Trpělivě, ačkoliv o zvýšení jejich platů nemůže býti ani řeči. Za to má ministerstvo fi-

nancí až mnoho řečí jde-li o daň z příjmů pro důstojníky, o zdanění důstojnických knihoven (na štěstí odvolané) a jídelen. Důstojnické jídelny vaří dobré obědy průměrně za 5—6 Kč, jsou však uznány za podnik výdělečný(!) a byla jim proto uložena daň z obratu a to ještě se zpětnou platností — myslím — od roku 1921. — Dr. Herben tehdy položil svým kolegům otázku: »Má z nás někdo zájem na tom, abychom stvořili v republice novou třídu proletariátu? Nota bene proletariátu ozbrojeného.« Na štěstí, že důstojníci jsou tak trpěliví nebo přeslechli tato slova a neřekli ještě nic...

*

Na stránkách tohoto listu bylo už mnoho psáno o žurnalistické slušnosti a úrovni našeho tisku. Není mou věcí zabývati se po této stránce články olomouckého »Našince«, ke kterým mu dala podnět unifikační otázka armády a poslední povyšování. Chtěl bych jen říci, že i když jest »Našinec« proti legionářům, nemusel by psát tónem tak hrubým o dobyvatelích samostatnosti ani by nemusel provádět takové klukoviny jako zkracovat okázale proloženým písmem »Likvidační úřad zahraničních armád« na LÚZA. Bolestné jest na článcích »Našince«, že s fakty v nich psanými musí souhlasiti mnohý člověk sledující legionářskou otázku, t. j. vlastně unifikační otázku v armádě. Tak na př. v posledním článku (21. III. 24) o systému povyšování podle služebních let »Našinec« píše o známém požitkovém zákoně a jeho důsledku, pořadní listině důstojníků: »Tím se stalo, píše, že příslušníkům bývalých zahraničních armád paušálně přiřčeno pořadí od doby, kdy dotyční věnovali se většinou naprosto jinému zaměstnání než vojenskému, přemnozí chodili ještě do školy a mnozí běhali s rozstřiženými vzadu ještě kalhotkami, ale již byli podle nynějšího schematismu důstojníky.« Naproti tomu: »Nevíme, píše, čeho hrozného se dopustili ti domácí důstojníci, kteří hned po převratě a po něm s největším nadšením chopili se práce při budování nové armády, v níž poctivě a přesně konali a konají službu od roku 1918 jako poručíci, nadporučíci a kapitáni, aniž by byli za faktickou uznanou a oceněnou práci dosáhli aspoň jednoho povýšení — a budou v těchto hodnostech sloužiti do roztrhání těla.« — Prosím, zamyslete se a řekněte mi, v čem nemá »Našinec« pravdu.

Když mluví tento list o povyšování ševců, truhlářů, svrškářů a já nevím čeho ještě, kteří byli ještě v roce 1920 desátníky a rotmistry, nemůžeme se zbavit vzpomínky na tak zvanou universitu analfabetů v Milovicích, po které se svého času olizoval velice hlučně »Pr. Tagblat« a »Bohemia«. Vzpomínám si, jak tehdy štábní důstojník tvrdil, že jedna lomena tisícem (1/1000) jest víc než jedna lomena stem (1/100), protože v prvním zlomku je tisíc. A takových případů, znějících jako anekdota, jest na sta. Z dalšího vysvitne, že, co od jedněch důstojníků se žádá bez jakékoliv odměny a druhým se promíjí s překotným povyšováním nádavkem k tomu.

Řešiti problém legionářů a jejich výhod v armádě jest věc velice ožehavá a nepopulární. Nedivím se proto, že na články »Našince« se neozval snad ani jediný vedoucí list, nemyslím tím ovšem listy čistě legionářské. Každý byl na rozcestí, buď proti nebo pro legionáře. Nemohu se zbaviti dojmu, že naší žurnalisté neměli dosti mužnosti, aby řekli svůj názor. Chyběla-li jim mužnost, pak známe jejich mínění také, neboť kdo mlčí — přisvědčuje. Nelze si přece mysleti, že žádný žurnalista nečetl »Našince« nebo nemá k jeho slovům co říci. »Našinec« se dosti naivně dovolává »parlamentních činitelů«. Ale kdo má začít? Když se ani »Národní Listy«, které stále hlásají, že svobodu národa vybojovali političtí vůdcové v kriminále a ve stínu šibenic a ne »ti za hranicemi«, když ani tyto listy neměly odvahu zapomenouti na panický strach před ztrátou popularity a řešiti tento problém, jak pak by se mohl odvážit pro něco tak nepopulárního promluvit dr. Kramář & comp. Žádná strana prostě nepíchne do vosího hnízda první a na komunisty nikdo nic nedá.

Materiálu a zkušeností máme po pěti letech dost k řešení této otázky. Snad není ještě zralá k operaci. Nebo chirurgové zahodili svoje nože a čekají pohodlně, že si pacient pomůže sám?

*

Je duben. Čas, kdy M. N. O. vydává prospekty o vstupu do vojenské akademie v Hranicích a verbuje tak důstojnický dorost. Prospekty bývají rozesílány po středních školách a denní listy na ně upozorňují. Podle všeho, co o naší armádě čteme a slyšíme, mohli bychom se domnívati, že absolventi středních škol nebudou příliš toužiti obléci na celý život stejnokroj aktivního důstojníka. Pan gen. Mittelhausser nás však vyvede z omylu velice brzy. Slyšme co praví (Českosl. armádě Pozdravy a vzkazy, nákl. vědeckého ústavu vojenského):

> »Bylo možno, že výběr žáků pro vojenské školy byl pro ministra národní obrany předmětem velké obavy. A jak se nestrachovati, že hmotné postavení důstojníků aktivního vojska odradí mládež od dráhy vojenské a počet žáků, zapsaných na vojenskou akademii v Hranicích, rychle klesne? Než od roku 1921 je tomu jinak. Počet žáků vstupujících do akademie v Hranicích každým rokem pravidelně vzrůstá; v roce 1923 již počet absolventů, kteří dosáhli vysvědčení dospělosti, převyšuje průměrný počet žáků, kteří musí býti přijati, aby při výběru byly zastoupeny všechny zbraně. Od r. 1924 bude podle všeho zavedena pro kandidáty akademie v Hranicích přijímací zkouška; tak bude dosaženo výběru, nutného k vytvoření důstojnického sboru, který by byl výkvětem národa.«

Mají-li se věci takhle, bylo by žádoucno, aby si ministerstvo Národní Obrany uvědomilo při verbování do vojenské akademie svou zodpovědnost vůči naverbovaným. Je snad známo, že studia na vojenské akademii jsou bezplatná, každý frekventant se však musí zavázati k šestileté aktivní službě. Jest tedy povolání vojenské mezi ostatními ostrovem, z něhož není návratu. A to právě mělo by zavazovati také ministerstvo Národní Obrany. Prohlížíme-li učebnou osnovu vojenské akademie a aplikačních škol, které jsou de facto třetím ročníkem akademie, vidíme, že se během jednoho roku vyučuje krom jízdy koňmo, šermu a tělocviku asi 22 předmětům. Po přečtení rozkazů o konečných zkouškách na akademii musíme doznati, že zde panuje jiný duch než kdysi na smutně proslulých kadetkách a že opravdu absolventi vojenské akademie i aplikačních škol vstupují do života jako muži odborně i všestranně vzdělaní. Tažme se nyní, jaké výhody jim poskytuje vojenská správa, respektive jak jim oplácí jejich práci a značný idealismus ve volbě zaměstnání? Legionáři byli odměněni za svou práci pro samostatnost a za ideály revoluční trojnásobným propočítáním služebních let. V prospektu o vstupu do vojenské akademie nečteme však — aspoň r. 1921—23 — o žádných vý-

hodách pro absolventy nejvyšších vojenských škol. V jakémsi požitkovém předpise M. N. O. se sice praví, že absolventům vojenské akademie se zkracuje služební doba v hodnosti poručíka o jeden rok. Tato jediná výhoda je jen zdánlivá, neboť v onom předpise se prý nemluví o vojenské akademii v Hranicích, nýbrž o c. a k. akademii ve Vídeňském Novém Městě. Aspoň tak byl doposud tento předpis vykládán.

Bylo by zajisté poctivé od M. N. O., kdyby ve svém prospektu, než někoho zaváže na šest let života, řeklo, jaké má vyhlídky do budoucnosti. Není potřeba býti znalcem poměrů v armádě k tomu, abychom měli o budoucnost těchto nejmladších vážné obavy. Stačí projít ulicemi nějaké větší posádky. Koho potkáváte? Kapitány, štábní kapitány a nahoru. Nadporučík nebo dokonce poručík jest zjevem ojedinělým. Řekněme si pravdu, důstojníci až do štáb. kapitána, to jsou většinou bývalí rakouští důstojníci nebo váleční aktivovaní záložníci. Od štáb. kapitána výše jsou to zas většinou legionáři: (Prosím, nechytat za slovo, říkám většinou). Ze všeho, co až dosud o armádě víme, je jisto, že legionáři mají v postupu velký náskok před bývalými domácími důstojníky. Ergo domácí důstojníci nemohou postupovat; avšak už teď musí M. N. O. systemisovat nová místa pro štáb. kapitány a majory, aby je zaměstnalo. Byly časy, že velitelem náhradní roty, pobočníkem pluku nebo brigády mohl býti nadporučík. Dnes jsou tato místa systemisována pro štáb. kapitány. — A hle, naše obavy o nejmladší důstojníky jsou na místě. Jaký může míti dnes postup mladý důstojník jsou-li vyšší hodnosti přímo ucpány? Nevěřme také řečem, že vyšší důstojníci budou odcházet do pense. Legionáři dosáhli ve velice mladém věku svých vyšších a vedoucích míst, kdo pak by z nich šel do pense? Co by dělal mladý muž na pensi, jaké by hledal zaměstnání, má-li jen vojenské vzdělání?

Zdá se, že mladí důstojníci už pochopili beznadějnost svého postavení. Tak na příklad odchází 10% poručíků v aplikační škole jezdectva v Hodoníně k superarbitraci. Půl roku po svém povýšení na poručíky! Superarbitrace jest totiž jediné stéblo, kterého se může chytiti důstojník vázaný k šestileté službě. Škoda, že nemáme materiál z aplikačních škol v Olomouci a Milovicích. Hodonín by však měl býti ministerstvu Národní Obrany výstrahou do budoucnosti! —*Mi*—.

Poznámky

K poznámce »Dokumenty tu a dokumenty tam« sděluje dr. Jaroslav Stránský: Odkud má dr. Šmeral dokumenty, které otiskuje v Rudém Právu, bylo tam vysvětleno podle pravdy. Jde tu vesměs o protokoly o schůzích předsednictva a parlamentární komise Českého svazu a o zprávy, které předsednictvo podávalo parlamentární komisi nebo plenárce. Kopie těchto zápisů a zpráv dostávali všichni členové předsednictva, jichž bylo devět, a dr. Šmeral byl z nich. Je-li jeho sbírka úplná, není ovšem jisto. Jsou důvody k obavě, že oficiálního a úplného archivu Českého svazu není. Podle Rudého Práva ukládal jednatel Českého svazu Tusar zápisy a zprávy, takže by tu měl jakýsi archiv býti. »Pro objektivní zkoumání české historie za války« by byl jistě důležitý. Dosud máme jenom neobjektivní historii Tobolkovu, která důležité dokumenty ignoruje a jednotlivé historické episody Svazu hrubě zkresluje. O tom pojednám brzo velmi zevrubně jinde. Že oficielního archivu vůbec není, soudím z vlastní zkušenosti. Chtěl jsem veřejně vyvrátiti Tobolkovo nepravdivé vylíčení historie známého projevu, který poslal Český svaz hraběti Czerninovi proti Dohodě, když prohlásila také osvobození Čechů a Slováků za svůj válečný cíl. Měl jsem doma všechny příslušné protokoly a zprávy, chybělo mně jenom znění drem Šmeralem navrženého komuniké, které nebylo protokolováno a tedy také ne rozmnoženo, nýbrž toliko k originálnímu protokolu přiloženo. Tobolkova práce se o něm zmiňuje, ale necituje ho. Požádal jsem dra Tobolku při náhodném setkání ústně, aby mi tento pramen, jehož se sám dovolává, k mé kritice poskytl. Slíbil mi, že mi veň dá nahlédnouti, ale ze způsobu, jakým to učinil, nabyl jsem přesvědčení, že k tomu nemá chuti, a abych se vyhnul nepříjemnému jednání s ním, zajel jsem do Berlína za vyslancem Tusarem. Ten mně velmi ochotně slíbil, že mi zmíněné komuniké půjčí, ale poslal mně místo něho omluvný dopis, o jehož upřímnosti nepochybuji, neměl Tusar důvodu k potlačení onoho dokumentu. Píše mi z Berlína 18. srpna 1923:

> »Milý příteli, hledal jsem s největším úsilím Šmeralův návrh (= komuniké), ale nemohl jsem jej najíti. Mám pohromadě všechny originální poznámky z dotyčných schůzí, ale jak obyčejně bývá, právě prožluklý dokument schází. Posílám Vám »zprávu předsednictva« z péra Šmeralova, nevím, máte-li ji, kde on líčí sám průběh celé akce. O návrhu Šmeralovu praví moje poznámky: »Návrh Šmeralův: Veřejné odmítnutí (= noty Dohody), vedle toho kroky u Czernina. Schůze 23. ledna.« Poněvadž jsem v materiálu mém objevil jisté mezery, zastavím se zítra ve Vídni, jedu na dovolenou do Italie, a myslím, že se mi podaří v bedně spisů, která zůstala na vyslanectví vídeňském, žádané najíti, pak bych Vám ovšem dal hned zprávu. Budete míti na svědomí, že něco o Českém svazu napíši, poněvadž když jsem si celou historii při hledání poznámek a dokumentů přečetl, řekl jsem si, že bylo by věru škoda nechati to někomu po padesáti letech pracně dávati dohromady.«

Když tedy jsem touto cestou k potřebnému pramenu se nedostal, poprosil jsem přece dra Tobolku prostřednictvím redaktora K. Z. Klímy, aby mně poskytl opis komuniké Šmeralem navrženého. Dr. Tobolka odepřel s odůvodněním, že by k tomu musil míti souhlas dra Šmerala. Dopsal jsem tedy sám dru Šmeralovi o znění onoho komuniké, nedostal jsem však vůbec odpovědi. Teprve v Rudém Právu ze dne 25. března 1924 jest publikováno, takže teprve teď mám všechny dokumenty potřebné ke kritice Tobolkovy »práce«. Nepochybuji, že dr. Šmeral znění svého návrhu uvádí pravdivě. Ale zdá se, že on samojediný je měl, patrně ve vlastnoručním originále, k disposici, a že dr. Tobolka je od dra Šmerala dostal. Snad by bylo možno ještě sbírku listin Českého svazu (i s jeho korespondencí) nějak zrestaurovati a přičleniti k některému archivu. (Do archivu národního osvobození ovšem tyhle věci na mou věru nepatří!) Chtěl jsem jen upozorniti, že úplná není ani sbírka publikovaná drem Šmeralem. Tak na příklad v zápisu o 11. schůzi předsednictva ze dne 31. ledna 1917 čtu: »Zápis minulé schůze schválen. Dr. Stránský (dr. Adolf Stránský) přeje si míti jinou stylisaci odstavce jednajícího o jeho návrhu. Totéž přeje si dr. Hruban. Dodatky obou budou přiloženy k protokolu.« — Kde jsou? Jakou úplnost a cenu má bez nich? Atd. atd.

Proč až od 4. dubna? Navrhovaný zákon, obsahující změny tiskového práva, pokud se týká urážek na cti, má míti, jak jsme se dočetli, platnost od 4. dubna. Každé datum má svou historii, a nedojde se k němu jen tak pro nic za nic. Dovolovali bychom si navrhnouti — se vší povinnou úctou ovšem, — aby zákon měl platnost už od 4. března. Na jednom měsíci nezáleží, a získali bychom tímto způsobem jeden případ obzvláště význačný a poučný, na kterém by se nový zákon hned mohl osvědčiti. Získali bychom tím možnost, aby se nový zákon zabýval už narčením, které zdvihlo proti dru Šmeralovi »České Slovo«, obvinivši ho z konfidentství v rakouských službách. Tedy urážka na cti, jak stojí v písmě psáno. »České Slovo« projevuje k novému zákonu obzvláštní příchylnost a defině odhaluje před svým čtenářstvem jeho půvaby. Mluví ovšem poněkud příliš theoreticky. Věru jest lépe míti v rukou živý případ a osvětliti věc na něm. Prosíme »České Slovo«, aby nám objasnilo podstatu a výhody nového zákona na případu urážky na cti, kterou spáchalo vůči dru Šmeralovi. Zde by bylo na příklad možno zabývati se oním interesantním pátráním po původci zprávy, která je z hlavních bodů navrhované osnovy. Neboť dnes už je jasno, že redaktoři »Českého Slova« mají za zlé »Českému Slovu«, že onu zprávu přineslo; pan senátor Klofáč jí nevěřil, pan dr. Kahánek jí nevěřil, nikdo jí nevěřil, a přece se octla v »Českém Slově«. Jest tedy zřejmo, že tu jde o jakéhosi původce zprávy, a poněvadž by v tomto případě patrně došlo k zajímavému zkoumání, které také je prozíravě předvídáno v zákoně, zda redaktoři »Českého Slova« mohli odmítnouti otisknutí urážky bez újmy na své existenci, byl by nový zákon osvětlen hned po všech svých stránkách. Doufáme, že původci zákona nedají si ujíti tak skvělou příležitost a že rozšíří platnost nového zákona už na období od 4. března. Jinak by se mohly vtírati v meditující duši úvahy, zda původci urážek a původci zákona proti nim, mravokazci a mravokárci nemají k sobě nepatřičně blízko. V každém případě dovolujeme si očekávati, že »České Slovo« osvětlí ve své mnoha články dokumentované snaze po očistě také tento případ, nikoli nejmenší mezi případy posledního roku.

Quo vadis iustitia? Přinesli jsme již dva články pod tímto titulem, a pan ministr spravedlnosti nám pokaždé poslal »sdělení«, které jsme otiskli, nemohouce mu odolati, neboť bylo provázeno poukazem na § 19. Můžeme říci, že, vyptávajíce se spravedlnosti, kam kráčí, nečinili jsme tak z pouhé zvědavosti, nýbrž že jsme hodlali svému hlasu dodati trochu výstražného přízvuku. V předešlých článcích jsme si dovolili poukazovati na to, že spravedlnost, místo aby se zdržovala tam, kam patří, opouští svůj palác zadními vrátky a spěchá na časté návštěvy do sekretariátu strany lidové, kde se nechává familiérně poplácávat po tvářích. Pan ministr spravedlnosti ve svých »sděleních« všechno vyvrátil: není pravda, že ... nýbrž je pravda, že ... Poněvadž šlo většinou o osobní údaje a fakta, které má ministerstvo spravedlnosti uzavřeny v šuplíku, nedalo se mnoho dokazovat. Zbývá tedy jen pozorovati výsledky a podle nich posuzovati, kam spravedlnost kráčí. Takové věci, jako jsou veřejná soudní přelíčení, se nedají popřít ani 19. paragrafem, a ukazují směr neklamně. Čteme o tom či onom rozsudku, který je skoro takovým důkazem, jako kdybychom v budoáru Spravedlnosti našli pod pohovkou zapomenutou kleriku. Čteme právě o rozsudku nejvyššího soudu, jímž byl potvrzen čtrnáctidenní trest vězení (dodejme loyálně: podmínečně) učitelce, která ve škole žákům přečetla několik Havlíčkových epigramů (o velrybě a proroku Jonášovi, o božím těle, o jazyku Jana Nepomuckého). Nejvyšší soud uznal v tom skutkovou podstatu zločinu rušení náboženství. Rozhodně se v takovém případě nespokojíme povzdechem: oh, jak je měnivé její srdce — nýbrž budeme se vším důrazem žádati, aby Spravedlnost přestala udržovati nedovolený poměr. Takhle to, odpusťte, už dále nejde. Nejhorší jest, dá-li skutečnost za pravdu demagogům a nemohou-li si demagogové nic vymyslet, co by vláda za nějakou dobu nevyplnila. Tak si vymyslili na př. demagogové ohavnou a nespravedlivou větu: »tohle nebylo možné ani za Rakouska.« Ve chvílích, kdy si Spravedlnost bere šňupeček z tabatěrky monsignora Šrámka, stává se tato věta už skutečností. Pánové, nedávejte za pravdu demagogům! Zajímáme se o tento případ obzvláště živě z toho důvodu, že také v sobě odkrýváme zárodky skutkové podstaty zločinu rušení náboženství a že cítíme neklamně, že by i nám patřilo čtrnáct dní vězení. Neboť ani my nevěříme ve velrybu a Jonáše a měli bychom skoro sklon rovněž nepřikládati žádnou důležitost jazyku Jana Nepomuckého. Rozhodně bychom neváhali předčítati epigramy Havlíčkovy. Jak se snadno vlastně stane slušný člověk zločincem. Ale co naplat: nezbývá, než přihlásiti se pokorně o těch čtrnáct dnů vězení. Dostaneme-li je podmínečně, řekneme, že jsou hodní a shovívaví pánové ti, jimž jsme svěřeni. Mluvíme-li bez ironie: pánové, neračte tropit ostudu!

Proletářská kultura? Pan K. S. Neumann povšiml si našeho článku pod tímto titulem a v 5. čísle »Komunistické revue« se zabývá tímto thematem. Jeho poznámka jest velmi zajímavá. Můžeme říci, že potloukl dokonale vše, co jsme my sami na bojišti ještě nechali. Kdežto my postavili jsme vůči hlasatelům proletářské kultury hradbu uctivého skepticismu a zeptali se, kde že vlastně tu proletářskou kulturu se domnívají spatřovati, pan K. S. Neumann takové hlasatele proletářské kultury nazývá velmi nepokrytě hlupáky nebo maloměšťáky a poloměšťáčky, což je v ústech člověka, který je pravověrným marxistou už tři roky, totéž. Proletářské kultury není a dost — praví rozhodně p. Neumann. Jsme rádi, že došlo potvrzení našeho stanoviska se strany tak povolané, totiž z úst chéfa Proletkultu. Jistě nehodláme s ním polemisovati, neboť koná naše dílo. Spokojíme se citováním toho, co praví: filosofové proletářské kultury jsou mu »větrné mlýny«, hlásání proletářské kultury zaměstnání vhodné jen pro maloměšťáčky, kteří se u komunismu přiživují, nebo pro »ohnivé mládence z Devětsilu«; idea proletářské kultury pro p. Neumanna je čímsi »co neexistuje«, a »filosofové proletářské kultury jsou filosofy mrtvé reakce, nikoli komunistického života.« Vítáme jistě spolupracovníka tak statečného. Chtěli bychom se p. Neumanna pouze zeptati, zda nekřivdí poněkud na př. muži, jenž se jmenoval Karel Marx, jehož pravověrným vyznavačem se nazývá, a jenž, pokud se pamatujeme, také už mluvil něco o proletářské kultuře a nazýval dokonce německé dělníky »dědici filosofie Hegelovy«; zda pokládá na př. i celého Lunačarského za maloměšťáčka, který se přiživuje u komunismu, a zda celé dílo ruského Proletkultu, na které jsou sověty tak pyšny, nepokládá za více než za pochybnou maloměšťáckou zábavu. Není-li proletářské kultury, nejde-li o ni, jaké pak jsou tedy vlastně úkoly Proletkultu? Pan Neumann neváhá to říci:

»Chceme usilovati o probouzení a prohlubování třídního vědomí námezdních otroků, v massy co možná nejširší vnášeti základní pravdy revolučního marxismu a leninismu... Naší vědomou protiliberalistickou jednostranností jest, že hledíme se obmeziti jen na to, co je přísně účelno pro naše revoluční úkoly.«

Jaký v tom případě, prosíme, je pak rozdíl mezi Proletkultem a komunistickou stranou? Rozdílu není. »Proletářská kultura je nesmysl,« praví p. Neumann. Jde jen o to, abychom vyhráli. To znamená: p. Neumann redukuje celou sociální otázku na prostý problém síly. Proletář sice nemá kultury, ale proletář se musí zmocniti celého světa. Proč? ptáme se pak. Nemá-li kultury, co přinese? Jak bude vypadati svět pod jeho diktaturou? Pan Neumann sám nevěří v proletářskou kulturu. Nezbývá tedy, než věřiti v kulturu p. K. S. Neumanna. Myslíme, že tento názor stál za zaznamenání. Není v nás sice nic, nevíme, co přinesem, ale vyhrát musíme.

Feuilleton

Karel Poláček:

Kritika a humor.

I.

Dejme tomu, že by se přihodila taková věc: V Národním shromáždění byla by debata o vládní předloze zákona, dle něhož mají se zříditi závodní rady v natěračských dílnách. Mimo jiné promluvil by k věci, příkladně řečeno, poslanec Haken. A nyní parlamentní zpravodaj napsal by relief ke schůzi asi tímto způsobem: ». . . posl. Haken zpřítomnil nám osud natěračského tovaryše s nakypělou dynamičností, s opravdovým vitálním zanícením a civilní zbožností; jeho řeč byla geysirem mystického jasu, zbavena všeho teoretického balastu a všech formulí; ve stavu opilého jasna dorostla v jeho přednesu velká, syrově ž i v o t n á polyfonická vise světa . . .« A takovýto způsob oblíbil by si také zpravodaj ze soudní síně; tímto slohem referoval by lokální reportér o stavu otázky Michelské plynárny. — Tehdy zajisté onen čtenář, snaživý jinoch, jenž by takové noviny četl za účelem sebevzdělání poklesl by na duchu a zpotiv se, řekl by po rusku, mávnuv zoufale rukou: »Fuj! zmučili jste mě čerti!« — Je pravděpodobno, že by šéf zavolal si ony krasocitné reportéry a pravil by otcovsky: »Pánové! Noviny jsou pro lid. Mluvte jazykem lidským. Máte-li referovati, referujte. Řeč vaše budiž: Ano — ano, ne — ne.« — A tu by reportéři sklonili svoje hlavy a káli by se.

II.

Zajisté však, žádný šéfredaktor neodvážil by se tak napomenouti literárního kritika, ačkoli referáty o uměleckých dílech, pokud se uveřejňují v novinách, nejsou ničím jiným, než reportáží. Literární kritik by se nadmul a odvětil by pravděpodobně takto: »Pane! Kritika je umění, jak pravil Wilde. Já nereferuji, já tvořím. Jsem umělec. Vyprosil bych si, abyste moji práci nazýval reportáží. Nepíši, nýbrž soudím, hodnotím, zjišťuji a buduji systém.« Protože šéfové zpravidla takovým věcem nerozumějí, sklonili by svoje hlavy a káli by se.

III.

Kritika, reklamujíc pro sebe právo sebeurčení, povýšila se za absolutní umění. Nechce se znáti k svému relativnímu postavení. K tomu, že svoji mízu táhne z kořenů spisovatelových. Zkvétá být efektním, tož přece hluchým květem. Je neplodná. To je zejména viděti, když věhlasný kritik pokusí se o původní tvorbu. Jak tu všecko šustí papírovou inspirací! Naše kritika pociťuje největší rozkoš ze slovíček, ze kterých skládá svoje umná soutví, jako děti z pestrých kaménků dělají skládací obrázky. Kritik flirtuje s vlastní osobou v zrcadle svého stylu. Zalíbení, které nalézá v kritisovaném autorovi, je chladné a neosobní. »Pohleďte,« praví jeho periody, »jak jsem to krásně napsal.« I žádá, aby autor byl stvořen k jeho obrazu. Nakládá s jeho tvorbou jako se surovinou, z něhož teprve on, kritik, kuje sličné dílo a na něm ciseluje ornamenty. Jeho přesvědčení je, že nikoliv na počátku bylo slovo, ale komentáře k tomuto slovu. Kritikova rozkoš je zjišťovati filiace, konstatovati ovlivnění, školu, rodokmen a možnosti. I libuje si v takové literatuře, která hoví jeho podivínské vášni; a zdá se, jakoby většina knížek lyriky byla udělána pro tuto zálibu kritiky; skutečně, značný počet tenkých sešitků amerických básní, o nichž se píše pod souborným názvem »Žeň z lyriky«, je stvořena k obrazu kritiky. Je to také změť nejasných slov a výkřiků. Pravá rozkoš pro vykladače, kteří v tomto bludišti hledají svoje symboly, jako středověcí školastikové vidí v ženských prsech, opěvovaných Šalomounem christoforické místo.

IV.

Předmětem této úvahy je vlastně podrobiti zkoumání ono známé rčení, že »v Čechách se humoru nedaří«. Tímto rčením odbývá se většinou všecka původní humoristická tvorba. Na první pohled je zřejmo, že toto rčení je příliš široké a ledabylé. A bylo by mrzuté, kdyby právě český národ měl by být postižen tímto zvláštním duchem nedostatku. Na štěstí však nemůžeme neviděti Rubešem a Havlíčkem počínaje projevy skutečného, ba i, musí-li už to být, specificky českého humoru.

Pravda však je ta, že literární kritika nepřeje humoru, aspoň ne humoru současnému a domácímu. Starý humoristický autor má již svoji kritickou cenu: Patří historii; má patinu; jeho místo je určeno, je změřen a zvážen. Je tu dán již t. zv. kritický odstup; t. j. netřeba k němu zvláště zaujímati stanoviska, poněvadž je jinými označen a klasifikován. K současnému humoru chová se ovšem kritika odmítavě.

V.

A tu bych hledal příčinu této upjatosti hlavně v tom, že literární kritik u nás bývá zpravidla profesor. Zevnější vážnost je podmínkou existence tohoto stavu, jako u stavu kněžského. Kdyby se vyskytl nějaký biskup, který by se jednoho dne rozhodl, že půjde na plovárnu a pověsil by svoji fialovou sutanu vedle nějakých tenisových kalhot, a potom v plavkách bujně si povyskočiv vrhnul by se po hlavě do vody a oddal by se obyčejné občanské bujarosti, tu troufám si tvrditi, že by v obvodu jeho diecese vymřela víra v Boha. Kněží, profesoři a ženy nelibují si v humoru; všecky tři stavy chtějí býti ctěny. Ženy vyžadují toho, aby je muž bavil; ovšem nesmí býti vtipný; v tom ohledu je žena podezřívavá, vztahujíc vtip na sebe. Literárnímu profesorovi je humorista tolik, jako žák, jenž ve škole vyrušuje, nedbá, pozor nedává a jen alotria tropí. Profesor si přeje, aby se mu pozorně naslouchalo. Je poučný a přednášivý. Považuje se za jediný vhodný nástroj Prozřetelnosti k šíření osvěty. Potom technika humoristické tvorby nemůže poskytnouti literárnímu profesorovi materiálu k jeho oblíbeným hříčkám. V jednoduchém realistickém slově nelze hledati symbolů; není tu vitálních sil; skrytého sociálního rytmu; opájení mystickým jasem, ani dynamičnosti, ani sebe skrovnějších stop po jakýchsi polyfonických visích světa. U humoristy nenalezneme bělostné ruky, která by se vysunula liliově z arkýřového okna spustivši na kohosi hrst květů. Také není zde hudby, která by hrála pod okny barokních zámků; ani fontán, které by šuměly. Nelze tu zjišťovati filiací, rodokmenů, předloh. Vůbec není humorista literárnímu profesorovi k potřebě. Není stvořen k obrazu kritiky. Račte si představiti, že by měl profesor vykládati o Švejkovi. Mluviti o Haškovi mezi intelektuály je vůbec jakási nepřístojnost. Nikdy nebude místa pro sapéra Vodičku v literárních pří-

»Chceme usilovati o probouzení a prohlubování třídního vědomí námezdních otroků, v massy co možná nejširší vnášeti základní pravdy revolučního marxismu a leninismu... Naší vědomou protiliberalistickou jednostranností jest, že hledíme se obmeziti jen na to, co je přísně účelno pro naše revoluční úkoly.«

Jaký v tom případě, prosíme, je pak rozdíl mezi Proletkultem a komunistickou stranou? Rozdílu není. »Proletářská kultura je nesmysl,« praví p. Neumann. Jde jen o to, abychom vyhráli. To znamená: p. Neumann redukuje celou sociální otázku na prostý problém síly. Proletář sice nemá kultury, ale proletář se musí zmocniti celého světa. Proč? ptáme se pak. Nemá-li kultury, co přinese? Jak bude vypadati svět pod jeho diktaturou? Pan Neumann sám nevěří v proletářskou kulturu. Nezbývá tedy, než věřiti v kulturu p. K. S. Neumanna. Myslíme, že tento názor stál za zaznamenání. Není v nás sice nic, nevíme, co přinesem, ale vyhrát musíme.

Feuilleton

Karel Poláček:

Kritika a humor.

I.

Dejme tomu, že by se přihodila taková věc: V Národním shromáždění byla by debata o vládní předloze zákona, dle něhož mají se zříditi závodní rady v natěračských dílnách. Mimo jiné promluvil by k věci, příkladně řečeno, poslanec Haken. A nyní parlamentní zpravodaj napsal by relief ke schůzi asi tímto způsobem: ». . . posl. Haken zpřítomnil nám osud natěračského tovaryše s nakypělou dynamičností, s opravdovým vitálním zanícením a civilní zbožností; jeho řeč byla geysirem mystického jasu, zbavena všeho teoretického balastu a všech formulí; ve stavu opilého jasna dorostla v jeho přednesu velká, syrově ž i v o t n á polyfonická vise světa . . .« A takovýto způsob oblíbil by si také zpravodaj ze soudní síně; tímto slohem referoval by lokální reportér o stavu otázky Michelské plynárny. — Tehdy zajisté onen čtenář, snaživý jinoch, jenž by takové noviny četl za účelem sebevzdělání poklesl by na duchu a zpotiv se, řekl by po rusku, mávnuv zoufale rukou: »Fuj! zmučili jste mě čerti!« — Je pravděpodobno, že by šéf zavolal si ony krasocitné reportéry a pravil by otcovsky: »Pánové! Noviny jsou pro lid. Mluvte jazykem lidským. Máte-li referovati, referujte. Řeč vaše budiž: Ano — ano, ne — ne.« — A tu by reportéři sklonili svoje hlavy a káli by se.

II.

Zajisté však, žádný šéfredaktor neodvážil by se tak napomenouti literárního kritika, ačkoli referáty o uměleckých dílech, pokud se uveřejňují v novinách, nejsou ničím jiným, než reportáží. Literární kritik by se nadmul a odvětil by pravděpodobně takto: »Pane! Kritika je umění, jak pravil Wilde. Já nereferuji, já tvořím. Jsem umělec. Vyprosil bych si, abyste moji práci nazýval reportáží. Nepíši, nýbrž soudím, hodnotím, zjišťuji a buduji systém.« Protože šéfové zpravidla takovým věcem nerozumějí, sklonili by svoje hlavy a káli by se.

III.

Kritika, reklamujíc pro sebe právo sebeurčení, povýšila se za absolutní umění. Nechce se znáti k svému relativnímu postavení. K tomu, že svoji mízu táhne z kořenů spisovatelových. Zkvétá být efektním, tož přece hluchým květem. Je neplodná. To je zejména viděti, když věhlasný kritik pokusí se o původní tvorbu. Jak tu všecko šustí papírovou inspirací! Naše kritika pocituje největší rozkoš ze slovíček, ze kterých skládá svoje umná soutví, jako děti z pestrých kaménků dělají skládací obrázky. Kritik flirtuje s vlastní osobou v zrcadle svého stylu. Zalíbení, které nalézá v kritisovaném autorovi, je chladné a neosobní. »Pohleďte,« praví jeho periody, »jak jsem to krásně napsal.« I žádá, aby autor byl stvořen k jeho obrazu. Nakládá s jeho tvorbou jako se surovinou, z něhož teprve on, kritik, kuje sličné dílo a na něm ciseluje ornamenty. Jeho přesvědčení je, že nikoliv na počátku bylo slovo, ale komentáře k tomuto slovu. Kritikova rozkoš je zjišťovati filiace, konstatovati ovlivnění, školu, rodokmen a možnosti. I libuje si v takové literatuře, která hoví jeho podivínské vášni; a zdá se, jakoby většina knížek lyriky byla udělána pro tuto zálibu kritiky; skutečně, značný počet tenkých sešitků amerických básní, o nichž se píše pod souborným názvem »Žeň z lyriky«, je stvořena k obrazu kritiky. Je to také změť nejasných slov a výkřiků. Pravá rozkoš pro vykladače, kteří v tomto bludišti hledají svoje symboly, jako středověcí školastikové vidí v ženských prsech, opěvovaných Šalomounem christoforické místo.

IV.

Předmětem této úvahy je vlastně podrobiti zkoumání ono známé rčení, že »v Čechách se humoru nedaří«. Tímto rčením odbývá se většinou všecka původní humoristická tvorba. Na první pohled je zřejmo, že toto rčení je příliš široké a ledabylé. A bylo by mrzuté, kdyby právě český národ měl by být postižen tímto zvláštním duchem nedostatku. Na štěstí však nemůžeme neviděti Rubešem a Havlíčkem počínaje projevy skutečného, ba i, musí-li už to být, specificky českého humoru.

Pravda však je ta, že literární kritika nepřeje humoru, aspoň ne humoru současnému a domácímu. Starý humoristický autor má již svoji kritickou cenu: Patří historii; má patinu; jeho místo je určeno, je změřen a zvážen. Je tu dán již t. zv. kritický odstup; t. j. netřeba k němu zvláště zaujímati stanoviska, poněvadž je jinými označen a klasifikován. K současnému humoru chová se ovšem kritika odmítavě.

V.

A tu bych hledal příčinu této upjatosti hlavně v tom, že literární kritik u nás bývá zpravidla profesor. Zevnější vážnost je podmínkou existence tohoto stavu, jako u stavu kněžského. Kdyby se vyskytl nějaký biskup, který by se jednoho dne rozhodl, že půjde na plovárnu a pověsil by svoji fialovou sutanu vedle nějakých tenisových kalhot, a potom v plavkách bujně si povyskočiv vrhnul by se po hlavě do vody a oddal by se obyčejné občanské bujarosti, tu troufám si tvrditi, že by v obvodu jeho diecese vymřela víra v Boha. Kněží, profesoři a ženy nelibují si v humoru; všecky tři stavy chtějí býti ctěny. Ženy vyžadují toho, aby je muž bavil; ovšem nesmí býti vtipný; v tom ohledu je žena podezřívavá, vztahujíc vtip na sebe. Literárnímu profesorovi je humorista tolik, jako žák, jenž ve škole vyrušuje, nedbá, pozor nedává a jen alotria tropí. Profesor si přeje, aby se mu pozorně naslouchalo. Je poučný a přednášivý. Považuje se za jediný vhodný nástroj Prozřetelnosti k šíření osvěty. Potom technika humoristické tvorby nemůže poskytnouti literárnímu profesorovi materiálu k jeho oblíbeným hříčkám. V jednoduchém realistickém slově nelze hledati symbolů; není tu vitálních sil; skrytého sociálního rytmu; opájení mystickým jasem, ani dynamičnosti, ani sebe skrovnějších stop po jakýchsi polyfonických visích světa. U humoristy nenalezneme bělostné ruky, která by se vysunula liliově z arkýřového okna spustivši na kohosi hrst květů. Také není zde hudby, která by hrála pod okny barokních zámků; ani fontán, které by šuměly. Nelze tu zjišťovati filiací, rodokmenů, předloh. Vůbec není humorista literárnímu profesorovi k potřebě. Není stvořen k obrazu kritiky. Račte si představiti, že by měl profesor vykládati o Švejkovi. Mluviti o Haškovi mezi intelektuály je vůbec jakási nepřístojnost. Nikdy nebude místa pro sapéra Vodičku v literárních pří-

ručkách; aniž bude matiné solistů Národního divadla památce Jaroslava Haška.

VI.

Ovšem nemá být touto úvahou řečeno, že bychom byli spokojeni s domácí humoristickou tvorbou. Dlužno však prohlásiti tolik, že je při nejmenším aspoň úměrná celkové výši ostatní literatury. Současné písemnictví je nesnesitelně zamořeno lyrikou, která deformovala živé slovo k nepoznání, aby jí sloužilo, byvši zvlášť typograficky upraveno k zakrytí nedostatku myšlenek. Je skrovně talentů, ale velmi mnoho zmatených směrů, které předstírají, že mají »ideovou náplň« a jsou »resonanční deskou doby«. Reklamní hluk různých škol a ideových kamarádství je podezřelý; dává tušiti nesmírný úpadek dnešního umění. Na tomto úhoru rozmohla se profesorská kritika jako kokotice. Sedí na katedře nafukujíc se jako žába na zázračném prameni a povzbuzujíc se občas válečným pokřikem: »Více kritiky!« Kritičtí starci omlazují se literární mládeží, jako ta baba-jaga krví sedmi mládenců a sedmi panen. Je na čase, aby se písemnictví vrátilo k realistickému výrazu; zde nelze fikslovati; oddělí se zrno od plevy. Turgeněvovi a Gončarovovi lokaji, všelicí Zacharové a Jegoruškové pronesli svým lokajským jazykem mnohou myšlenku, která bude míti platnost mezi národy po všecky věky. Nejprve je třeba myšlenek a forma bude vám přidána.

Dopisy

Politika a sexus.

Pane redaktore,

Vaše »Přítomnost« uveřejnila před časem řadu pornografických inserátů jednoho pražského týdeníku. Bylo jistě správné, že jste vystoupili proti využití pohlavních sklonů dekadenčních individuí k obchodnímu zisku. Jistě neodmítnete místa ve svém listě upozornění, že sexu se dá využiti nejen k vytloukání peněz, ale také k vytloukání politického kapitálu. Národní demokracie v Příbrami bojuje proti samostatné kandidátce Akademické Obce letákem, v němž mimo jiné nalézáme tuto perlu: »A konečně buďme upřímni a položme si skromnou otázku, kolik zdejších dívek, ponejvíce z chudých rodin, provdalo se za pány od hor, a tak docílily dobrého zaopatření. Mohly by nyní dívky v Příbrami propůjčiti se k agitaci pro kandidátní listinu A. O. a tím snad do budoucna naprosto znemožniti uskutečnění svých snů?«

Nevím, budou-li příbramské dívky považovat tuto otázku za skromnou anebo impertinentní, to záleží na tom, kolik hrdosti mají v krvi. Ale příbramský leták národní demokracie stal se tak výhodným pendantem inserátní přílohy onoho pražského týdeníku.

Jsem s projevem úcty *O. Skala.*

Žena v politice.

Vážený pane redaktore!

Po přečtení Vašeho vtipného článku »Das ewig Weibliche« v čís. 10 »Přítomnosti« nemohu odolati, abych Vám nenapsala dopis o svém názoru. Uznáte-li za vhodné oznámiti jeho obsah také mým republikánským spolusestrám, tím lépe. Aspoň by pí. Landová-Štychová poznala, že jest stejná svízel se ženami politickými, jako s nepolitickými. I to jest »čistě ženské«, není-li pravda?

Po tomto — poněkud dlouhém úvodu — k věci: Také já, »žena politická« a se mnou celá řada jiných žen jen nerady súčastníme se voleb; jakoby nás tam za vlasy tahal! Ne sice z toho důvodu, že bychom *nevěděly*, koho máme voliti, ale proto, že nemáme *možnosti*, abychom volily toho, koho za hodna své důvěry pokládáme.

Kdykoli slyším slovo »volby«, vždy se mi před duševním zrakem vynoří satyrické obrázky německých ilustrovaných listů z doby před převratem, které se zálibou znázorňovaly Čecha jako hloupě se tvářícího chlapa s ohrnutým nosem, ale při tom drbaného a svého prospěchu dobře dbalého. Proč spojuji volby s touto ilustrací, nevím sama, ale myslím, že jest toho příčinou onen rozpor mezi vnitřkem a zevnějškem. —

U nás v republice »lid je jediný zdroj státní moci« — na papíře! Ve skutečnosti vládne několik tuctů lidí, kteří si říkají »lid«, nebo dokonce »národ«.

U nás v republice máme »všeobecné, přímé, rovné, tajné, volné hlasovací právo« — na papíře! Ve skutečnosti nemáme *volebního* práva žádného, nýbrž máme jen povinnost, abychom do urny vstrčily jeden z hlasovacích lístků, které nám jiní do ruky vtiskli.

Volební právo mají vpravdě jen výkonné výbory politických stran a straniček, ale nikoli voliči. Výkonné výbory pak volí toho, kdo se *jim* zamlouvá. Voliči jsou jen hlasovacím materiálem.

Kdyby voliči opravdu mohli voliti, zmizela by tak mnohá veličina ze zastupitelských sborů, na které není nic, než velká huba. Takto *musí* voliči se zrním přijati také plevy a voliti i ty, kdož neomalené chování a drsné řeči a výkřiky »z oken« pokládají za hlavní úkol zákonodárců, ale o vlastním úkolu a o vlastní práci *zákonodárce* nemají ani potuchy.

Nenávidím každou licoměrnost, a neupřímností jest, dodávají-li si naše volební řády nátěru největší možné svobodomyslnosti, nepřiznávají-li však ve skutečnosti voličům volebního práva vůbec. Tedy hloupý Vašek s vychytralým vnitřkem.

V tom směru měla by pí. Landová-Štychová vděčné pole pro svoji osvětovou činnost. Tu mohla by opravdové rovnosti, volnosti a sesterství dopomoci k právu.«

Ovšem chápu, že jest to těžkým úkolem, aby poslanci a poslankyně, jako beati possidentes, uřezávali větev, na které sedí.

Chápu také, že posluchačky a čtenářky pí. poslankyně, které nic jiného neslyší a nic jiného nečtou, než co jim jejich církev k věření předkládá, nelámou si hlav nad tím, mají-li vlastně nějaké volební právo, čili nic.

Nepokládám to konečně za žádný neprospěch pí. Landové-Štychové, že jest v republice většina žen »nepolitických« — tedy dle jejího názoru hloupých — neboť kdyby byly všechny tak »politické« a chytré, jako ona, jakž by nad ně vynikla?

Děkuji Vám — pane redaktore — že jste dočetl až do konce a znamenám se v plné úctě oddaná *Františka Neznámá.*

(Pozn. red.: Tento statečný muž má pravdu.)

Krise dobročinnosti.

Ctěná redakce!

K výbornému článku p. Dra Lad. Procházky: Krise dobročinnosti z 9. čísla Přítomnosti chtěla bych poznamenati něco k odstavci o lékařích.

Institucím sociální péče jedná se v prvé řadě o to, aby všude spolupracovali lékaři. To je podmínka. Co však mají činiti, není-li (z jakých důvodů) dobrovolných lékařů-pracovníků, nejsou-li lékaři přesvědčeni o potřebě spolupráce se soc. péčí, vidí-li naopak v sociální péči ohrožení existence a klientely? Jak jednat v tom případě a jak jednat hlavně na venkově?

Lékař je nepostrádatelný skoro ve všech oborech sociální péče. Soc. péče to pochopila, ale nepochopují toho někteří lékaři. Má se zde zastaviti a čekati na dobrovolnou spolupráci lékaře? Kdyby někdo lékařům vysvětlil a přesvědčil je, že úkolem všech institucí soc. péče je, populárně řečeno, voditi k lékařům pacienty, museli by pochopiti, že sami sobě škodí, vyhýbají-li se spolupráci. Pak by se přeneslo těžiště sporu na jiné pole a nebylo by rozporů o spolupráci »dobrovolné« nebo »služební«. Zde snad nehrají roli jen kompetenční spory meziministerské, ale též nabyté zkušenosti.

Soc. prac. F. R., Opava.